ברטנורא על מסכת חולין

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א הכל שוחטין. בגמרא פריך, הכל שוחטים לכתחלה, ושחיטתן כשירה דיעבד. דמרישא משמע דהאי דמרבינן מהכל שוחטין לכתחלה, ובסיפא משמע דכי מרבינן מהכל, דיעבד מרבינן ליה אבל לכתחלה לא אתרבי. והא ליכא למימר כולה מתניתין לכתחלה וחדא קתני, דכיון דתנא הכל שוחטין פשיטא דכשרה. ובמסקנא מפרשא מתניתין בגמרא הכי, הכל שוחטין, כל המומחים היודעים הלכות שחיטה שוחטין, ואע״פ שאין מוחזקין, שלא שחטו לפנינו שלשה פעמים לראות אם יש בהן כח שלא יתעלפו בשחיטה ויבואו לידי שהיה. במה דברים אמורים דחשיבי מומחים, בזמן שאלו המוסרים לו לשחוט יודעים ומכירים בו שיודע הלכות שחיטה, אבל אם אין יודעים בו אם יודע הלכות שחיטה, לא ישחוט. ואם שחט, בודקין אותו, ואם יודע הלכות שחיטה שחיטתו כשרה:

חרש מחרש שוטה וקטן. דאפילו דיעבד ויודעים הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתן. דתמיד הן מוחזקין לקלקל, שאין בהן דעת:

וכולן ששחטו. מדלא קתני ואם שחטו, אלא וכולן ששחטו, משמע דלאו אחרש שוטה וקטן גרידא קאי אלא אף אשאין יודעים בו אם יודע הלכות שחיטה דרישא קאי, דבודקין אותו. ואי ליתיה קמן דלבדקיה, ושחט ואחרים רואין אותו, שחיטתו כשרה. ולית הלכתא כי האי מתניתין. אלא אף על גב דאין אחרים רואין אותו וליתיה קמן דלבדקיה שחיטתו כשרה, דרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן, ואף לכתחלה שוחטין אע״פ שאין אחרים רואין אותן:

שחיטת נכרי. אפילו כהלכתה וישראל עומד על גביו, נבלה. אבל אינה אסורה בהנאה, דדוקא שחיטת מין האדוק לעבודה זרה אסורה בהנאה, דסתם מחשבת מין לעבודה זרה, אבל נכרי האמור כאן הוא מאותן שמעשה אבותיהן בידיהן:

ומטמאה במשא. כדכתיב (ויקרא י״א:מ׳) והנושא את נבלתה וגו׳, ואעפ״י שלא נגע. ולא היה צריך למתני, דכיון דנבילה היא בידוע שנבילה מטמאה במשא, אלא לומר לך, זו מטמאה במשא בלבד, ויש לך אחרת שמטמאה אפילו באוהל, ואי זו, זו תקרובת עבודר זרה:

השוחט בלילה וכן הסומא. תנא שוחט בלילה דומיא דסומא, מה סומא באפילה אף השוחט בלילה באפילה, ובהאי הוא דתנא השוחט דיעבד אין לכתחלה לא, אבל כשאבוקה כנגדו אפילו לכתחלה שוחטים בלילה:

השוחט בשבת. אע״פ שאם היה מזיד היה מתחייב בנפשו, שחיטתו כשרה. ומיהו אסורה באכילה ליומה, דלהכי תני בשבת וביום הכפורים, לאקושי שבת ליום הכיפורים, מה יום הכיפורים אסורה באכילה כל אותו היום משום עינוי, אף שבת אסורה באכילה כל אותו היום. ולמוצאי שבת מותרת בין לו בין לאחרים. והשוחט לחולה בשבת דבהתירא קא שחט. מותר לבריא לאכול ממנו באותו שבת בשר חי, אבל לא מבושל, שמא ירבה בשבילו:

ב מגל יד. יש לה שתי פיות, האחת חלקה כסכין והאחת יש בה פגימות, ובצד שהיא חלקה אין שוחטים לכתחלה, גזירה שמא ישחוט בצד הפגום. ולהכי תנא השוחט דמשמע דיעבד אין לכתחלה לא. ושמעינן מהא, דסכין פגומה ויש בה כדי לשחוט מן הפגם ולהלן, אסור לשחוט בה לכתחלה, אלא א״כ כרך הפגם בבגד או בגמי דהשתא ליכא למגזר דלמא אתי לשחוט במקום הפגם:

בצור ובקנה. מתניתין מיירי בצור ובקנה שהיו תלושים ולבסוף חברן ושחט בהן כשהן מחוברים, ודיעבד אין לכתחלה לא. אבל במחובר מעיקרו, אפילו דיעבד פסול. ותלוש גמור אפילו לכתחלה שרי:

צור. סלע מחודד. ולשון מקרא הוא (שמות ד׳:כ״ה), ותקח צפורה צור ותכרות:

הכל שוחטים. לאתויי ישראל מומר לעבירה אחת, או אפילו לעבירות הרבה שמותר לאכול משחיטתו. והוא שלא יהיה מומר לעבודה זרה או מחלל שבתות בפרהסיא. ובודק ישראל כשר הסכין ונותן לו, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק, ואחר כן שוחט אפילו בינו לבין עצמו, וחוזר ישראל ובודק סכינו לאחר שחיטה, אם היא יפה שחיטתו כשרה. ואלו הצדוקין שאנו קורין להן קראים שאינן מאמינים בתורה שבעל פה, שחיטתן פסולה. אלא אם כן ישראל עומד ורואה השחיטה מתחלה ועד סוף:

ולעולם שוחטים. בין ביום, בין בלילה לאור האבוקה, בין בראש הגג, ולא חיישינן שמא יאמרו לצבא השמים עלה לשחוט. וכן שוחטים בראש הספינה, דמוכחא מלתא דלנקר ספינתו הוא צריך ולא לשר הים קשחיט:

ובכל שוחטים. בין בזכוכית בין בקרומית של קנה שהוא עשב הגדל באגם שחותך כסכין. אבל בקנה עצמו אין שוחטין בו לכתחלה, מפני נימין שפורשים ממנו ונוקבים הסימנים ואתי למעבד חלדה:

מגל קציר. שקוצרים בה התבואה. שפגימותיה נוטות כולן לצד אחד בשפוע:

מגירה. סכין מלא פגימות, ויש לכל פגימה מורשא מכאן ומכאן דהיינו אוגרות:

שינים. התחובים בלחי של בהמה. ודוקא כשהן שנים או יותר:

והצפורן. המחוברת:

שהן חונקין. שאין חותכין, אלא קורעין מחמת הפגימות. והאי חונקים, אשארא קאי ולאו אצפורן, דטעמא דצפורן משום מחובר הוא:

מגל קציר. ראשיה כפופים מאד ודרך הליכתה אינה קורעת:

בית שמאי אומרים נבילה. ומטמאה במשא. דגזרינן הולכה אטו הובאה. ובית הלל לא גזרי, דאפושי טומאה לא מפשינן משום גזירה. אבל באכילה מודו דאסורה, גזירה הולכה אטו הובאה:

ג **השוחט מתוך הטבעת.** בטבעת הגדולה שהיא עליונה לכולן קאמר:

ושייר בה מלוא החוט על פני כולה. לצד הראש. שלא הטה לסכין לצאת מן הטבעת לצד הראש עד שגמר כל הטבעת כולה, כשרה:

מלוא החוט. כלומר כל דהו. אבל אם קודם שגמר את כולה הגרים את הסכין לצד הראש. ויצא מן הטבעת וגמר את השחיטה למעלה מן הטבעת שאינו מקום שחיטה, שהיא הגרמה, אף על פי שנשחט רוב הקנה במקום שחיטה, פסלי רבנן, הואיל וגמרו בפסול:

רבי יוסי בר׳ יהודה אומר מלוא החוט על פני רובה. אם שייך בה מלוא חוט השערה מן הטבעת לצד הראש על פני רוב הטבעת, כלומר שחתך רוב הקנה בתוך הטבעת ובמיעוטה הגרים ויצא ממנה לצד הראש וגמר השחיטה למעלה ממנה, כשרה, דברובא אתכשרה לה שחיטה, ואידך כי קא שחיט מחתך בשר בעלמא הוא. ופסק הלכה, השוחט למעלה מטבעת הגדולה, משפוי כובע ולמעלה, טריפה. משפוי כובע ולמטה, כשר. והיינו דשייר בחיטי, ששחט באותן שני חיטין של בשר שהן למעלה מטבעת הגדולה ולמטה משפוי כובע, ושייר בהן כל שהוא לצד הראש:

ד **השוחט מן הצדדים.** צדי הצואר:

שחיטתו כשרה. ואפילו לכתחילה נמי. ואיידי דבעי למתני סיפא המולק מן הצדדים, תני נמי השוחט בדיעבד:

המולק מן הצדדים מליקתו פסולה. דבמליקה כתיב (ויקרא ה׳:ח׳) ממול ערפו, דהיינו מאחוריו:

השוחט מן העורף שחיטתו פסולה. והני מילי שלא החזיר הסימנים אחורי העורף אלא חתך המפרקת עד שהגיע לסימנים, דקודם שהגיע לסימנים נטרפה בשבירת המפרקת. ואע״ג דבמליקה כשרה, התם הוא דכולה מתחלה ועד סוף הוי מן המליקה והוי כשאר שוחט שנוקב את הושט מעט מעט עד שגומר שחיטתו. אבל שחט מן העורף, כיון דשחיטה לאו הכי גמירי, לא הוי שבירת המפרקת מן השחיטה, ואיטרפה לה. והשוחט מן הצדדים דקתני רישא, אפילו בדלא אהדר הסימנים. דהא מישחטי סימנים שפיר קודם חתיכת המפרקת:

המולק מן העורף. לאו עורף ממש דהיינו מה שיש משפוי הקדקוד מאחוריו כל דבהדי פרצוף, דהא כתיב ממול ערפו, אלא מול הרואה את העורף דהיינו אחורי הצואר מלק בצפורן וחתך בשר ומפרקת עד שהגיע לסימנים.

מליקתו כשרה. דזו היא מצות מליקתו לכתחלה. ואיידי דתנא השוחט מן העורף פסולה ואפילו בדיעבד, תנא נמי המולק בדיעבד:

השוחט מן הצואר. תחת הגרון קרי צואר. והוא דרך רוב השחיטות:

שכל העורף. כל מול הרואה את העורף:

ה **כשר בתורין פסול בבני יונה.** דתורים משמע גדולים ולא קטנים. בני יונה קטנים ולא גדולים. דלא לשתמיט קרא ולכתוב מן בני התורים או מן היונה, ומדכתב בכולהו תורים ובני יונה שמע מינה לעכב:

תחלת הציהוב. כשמתחיל להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוארו, פסולים בזה ובזה. בבני יונה פסולין משום גדלן. ובתורים משום קטנן. דיצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא באו. ומיהו בני יונה הקטנים ביותר, ששומטין כנף מהם ואין דם יוצא ממנו, פסולים מרוב קטנן:

ו **כשר בפרה פסול בעגלה.** פרה אדומה ועגלה ערופה שתיהן נעשין בחוץ. אלא שפרה אדומה בשחיטה כשרה, בעריפה פסולה. עגלה ערופה, בעריפה כשרה בשחיטה פסולה. נמצא הכשר בפרה פסול בעגלה, והכשר בעגלה פסול בפרה:

כשר בכהנים פסול בלוים. כהנים, במומין פסולים, בשנים כשרים. לוים, במומין כשרים בשנים פסולים, דכתיב (במדבר ח׳:כ״ה) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה. ובשילה ובבית עולמים שלא היה שם משא בכתף, אין השנים פוסלים בלוים אלא הקול בלבד, והקול אינו פוסל בכהנים לעולם. נמצא, בין במדבר בין בשילה ובבית עולמים, הכשר בכהנים פסול בלוים, הכשר בלוים פסול בכהנים:

טהור בכלי חרס כלי חרס טמא שאם הגיעה טומאה לאוירו ולא נגעה בו, נטמא הכלי חרס, דכתיב ביה (ויקרא י״א:ל״ג) אשר יפול מהם אל תוכו. ובגבו טהור, שאפילו נגעה טומאה בגבו לא נטמא בכך. אויר כל הכלים טהור, כל זמן שלא נגעה בהן הטומאה אף על פי שנתלית באוירן. וגבן טמא, שאם

נגעה טומאה בגבן נטמאו. נמצא, הטהור בכלי חרס, טמא בכל הכלים. וטהור בכל הכלים, טמא בכלי חרס:

טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות. גולמי כלי עץ, דהיינו כלים שלא נגמרה כל מלאכתן. אבל נגמרה חקיקתן וראויין הן לתשמישן, טמאים. ופשוטי כלי עץ טהורים אפילו נגמרה כל מלאכתן, דאתקש כלי עץ לשק, דכתיב (שם) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק, מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן. גולמי כלי מתכות טהורים, הואיל ולכבוד עשויין לא חשיבי כלי למלתייהו עד שתגמר כל מלאכתן. פשוטיהן טמאים, דלא אתקיש לשק ככלי עץ. נמצא, הטהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות, הטהור בכלי מתכות טמא בכלי עץ:

החייב בשקדים המרים. שקדים המרים, קטנים חייבין במעשר, שדרכן לאכלן בקטנן קודם שיהיו מרים, גדולים פטורים, שאינן ראויין לאכילה. מתוקים, גדולים חייבין, שנגמר פריין, קטנים פטורין, שאין דרך אכילתן כן. נמצא, החייב בשקדים המרים פטור במתוקים, והחייב במתוקים פטור במרים:

ז **התמד עד שלא החמיץ.** עד השתא איירי בתרתי מילי ודבר הנוהג בזה אינו נוהג בזה, והשתא איירי בחדא מלתא ובזמן שדבר זה נוהג בה אין דבר זה נוהג בה:

תמד. מים שנותנים על החרצנים והזגים וכשמחמיץ ותוסס נעשה יין, או על השמרים וקולטים אותן המים טעם היין. ובזמן שנתן שלשה חלקים מים והוציא ארבעה, לכולי עלמא יין מעליא הוא. והכא מיירי כגון שלא הוציא אלא כמו שנתן, או פחות או מעט יותר:

עד שלא החמיץ. מים בעלמא הוא ואינו נקח בכסף מעשר. דיין הוזכר בקיחת כסף מעשר (דברים י״ד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו׳, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע:

ופוסל את המקוה. דשלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה אם נפל לתוכו קודם המשכת ארבעים סאה, ויין אינו פוסל את המקוה אלא בשינוי מראה:

משהחמיץ. חשוב יין. ונוהג בו קיחת מעשר, ואין נוהג בו פסול מקוה:

האחין השותפין. האחין שהן שותפין בירושתן:

כשחייבים בקלבון פטורין ממעשר בהמה. האחין שחלקו ולבסוף נשתתפו, חייבים בקלבון, וכשמביאין שקליהן מביאין שני חצאי שקלים ונותנים שני קלבונות. והקלבון הוא לשון הכרע, שחייבין להכריע שקליהן. ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנים שני קלבונות, שהיה להן לשקול לחצאין. ופטורים ממעשר בהמה מכל הנולדים להם כל ימי שותפות, שהשותפות פטור ממעשר בהמה, כדאיתא בבכורות בפרק בתרא [דף נ״ז], יהיה לך, ולא של שותפות. והתם מוקים ליה להאי קרא במעשר, ואע״ג דבבכור כתיב:

וכשחייבין במעשר בהמה. כגון אם לא חלקו מעולם חייבין במעשר בהמה, לעשר כל הנולדים להם כל ימי שותפותם. דאמר התם, יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, תלמוד לומר יהיה, מכל מקום:

ופטורין מן הקלבון. לגמרי. ששוקלין בין שניהם שקל שלם. שממון אביהם בחזקתו עומד. והאב השוקל על בניו או על אחד מבני עירו ופוטר בשלו, פטור מן הקלבון, דתנן בשקלים [פ״א] השוקל בשביל העני או בשביל שכנו או בשביל בן עירו פטור, ובניו נמי אין מצות שקליהם עליו והוו להו כשכנו ובן עירו:

כל מקום שיש מכר. שאדם יכול למכור את בתו. דהיינו כשהיא קטנה:

אין קנס. אם נאנסה או נתפתתה אין לאביה חמשים כסף. דנערה כתיב, (דברים כ״ב:כ״ט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף:

וכל מקום שיש קנס. דהיינו כשהיא נערה:

אין מכר. שאין אדם מוכר את בתו לאחר שהביאה סימני נערות. ומתניתין ר׳ מאיר היא, דאמר קטנה מבת יום אחד עד שתביא שתי שערות יש לה מכר ואין לה קנס. משתביא שתי שערות עד שתבגר יש לה קנס ואין לה מכר. אבל חכמים אומרים, קטנה מבת שלש שנים ויום אחד עד שתביא שתי שערות. יש לה מכר ויש לה קנס. והלכה כחכמים. ונמצא שהבת מיום שנולדה עד שתראה לביאה יש לה מכר ואין לה קנס. ומשתראה לביאה עד שתביא סימנין, יש לה מכר ויש לה קנס. ומשתביא סימנין עד שתבגר, יש לה קנס ואין לה מכר. ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים:

כל מקום שיש מיאון. יתומה שהשיאוה אמה ואחיה ואפילו לדעתה, יכולה למאן ויוצאה בלא גט, עד שתביא סימנין. וכל ימי קטנותה אינה ראויה לחליצה אם יבמה היא, דאיש כתיב בפרשה (שם כ״ה) ואם לא יחפוץ האיש, ומקשינן אשה לאיש. ומשנראית לחליצה אינה יכולה למאן:

כל מקום שיש תקיעה. בערבי שבתות וימים טובים תוקעים שלש תקיעות להבטיל את העם ממלאכה ובין השמשות תוקע ומריע ותוקע ושובת:

אין הבדלה. לא על הכוס ולא בתפלה. שאין הבדלה אלא במוצאי שבתות וימים טובים:

יום טוב שחל להיות בערב שבת תוקעים. אע״פ שגם היום יום טוב היה ואין בו מלאכה, תוקעין להבטיל ממלאכת אוכל נפש:

ולא מבדילין. מפני שהנכנס חמור מן היוצא:

חל להיות במוצאי שבת מבדילין. לפי שהיוצא חמור מן הנכנס. ותקיעה אין כאן:

כיצד מבדילין. בין שבת ליום טוב כשחל יום טוב להיות במוצאי שבת:

רבי דוסא אומר בין קודש חמור. ואין הלכה כר׳ דוסא דלא מזלזלינן ביום טוב לקרותו קודש הקל:

פרק ב

א **השוחט אחד בעוף.** משום דלכתחלה מיבעי לשחוט שני סימנין אפילו בעוף, תנא השוחט, דמשמע דאחד בעוף דיעבד אין לכתחלה לא. אבל שנים בבהמה לכתחלה הוי, דעד כמה לשחוט וליזול. אי נמי, משום דבעי למתני רובו של אחד כמוהו דדוקא דיעבד, דלכתחלה צריך שיתכוין לשחוט כל הסימן כולו. ואחד בעוף נפקא לן דכשר, מקרא דכתיב (ויקרא י״א) זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרומשת במים, הטילו הכתוב לעוף בין בהמה לדגים, לחייבו בשני סימנין אי אפשר שכבר הוקש לדגים, לפטרו בלא כלום אי אפשר שכבר הוקש לבהמה, הא כיצד, הכשרו בסימן אחד. ושחיטה מן הצואר ובשני סימנים. וחמשה דברים הפוסלים את השחיטה, שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור, כולהו גמרא גמירי לה. דתניא, וזבחת כאשר צויתיך, מלמד שנצטוה משה בעל פה על הלכות שחיטה, על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה:

עד שישחוט את הווריד׳ם. כמין חוטין שעל שני צדי הקנה. ואעוף בלבד קאי רבי יהודה, כדי להוציא את דמו, הואיל וצולהו כולו כאחד. ושחיטה דקאמר רבי יהודה. לאו דוקא, אלא שינקב הווריד׳ין בשעת שחיטה קודם שיקרוש הדם דתו לא נפיק על ידי מליחה. ואין הלכה כרבי יהודה:

רוב אחד בעוף כו׳ ואע״ג דתנן ברישא רובו של אחד כמוהו, הדר תנא הכא רוב אחד בעוף וכו׳, חד בחולין וחד בקדשים. דאי אשמעינן בחולין הוה אמינא חולין הוא דסגי ליה ברובא משום דלאו לדם הוא צריך, אבל קדשים דלדם הוא צריך לא תסגי ליה ברובא, קמשמע לן:

ב **שנים אוחזין בסכין ושוחטין.** בהמה אחת:

אפילו אחד למעלה ואחד למטה. שזה אוחז בקצה אחד של סכין וחבירו בצדו השני:

ג **התיז את הראש.** כאדם המתיז קנה או דלעת, שדוחק הסכין בכח ופוסק. וזו היא דרסה:

היה שוחט. במשיכה, והתיז הראש בהבאה בלבד או בהולכה בלבד. ולשחיטת הסימנים שיעור הכשר, קרי התיז את הראש:

אם יש בסכין מלא צואר. חוץ לצואר הבהמה והעוף ששוחט:

כשרה. שיש בסכין כדי לשחוט במשיכה בלא דרסה. אבל אם אין אורך הסכין אלא כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו, דרסה היא, שאין הסימנים נחתכין במשיכה זו לבדה בלא דרסה:

אם יש בסכין מלוא צואר אחד. חוץ לשני הצוארים, דהיינו שיעור שלשה צוארים:

איזמל. תער דק קטן מאד. ולא גזרינן איזמל שאין לו קרנים אטו איזמל שיש לו קרנים. ואיזמל שיש לו קרנים הוא שרגילים לעשות כמין קרנים לאיזמל לנוי על גביו ונוטים לצד ראשו. ומתוך שהוא קטן מאד הוא נשמט מן הצואר, וכשהוא מוליך ומביא יש לחוש שמא יחלידו הסימנים אותן הקרנים:

נפלה סכין ושחטה. טעמא דנפלה, הא הפילה הוא, כשרה. ואע״ג דלא איכוין לשחוט, דלא בעינן כוונה בשחיטה, מדאיצטריך קרא למימר גבי קדשים לרצונכם תזבחו, לדעתכם זבוחו כלומר מדעת וכוונה, שמע מינה דבחולין לא בעינן כוונה:

נפלה סכין והגביהה. ושהה בהגבהה זו:

כליו. בגדיו:

או שהשחיז את הסכין. קודם שחיטה:

ועף. נעשה עיף ויגע מחמת השחזה, וכשהתחיל לשחוט לא היה בו כח ופסק שחיטתו, ובא חבירו ושחט:

כדי שחיטה אחרת. כדי שישחוט רוב שנים בבהמה אחרת כמותה כשהיא רבוצה גסה לגסה, ודקה לדקה, ועוף לעוף. והרמב״ם פסק כדברי האומר כדי שחיטת בהמה דקה לעוף, ובעי נמי כדי שיגביהנה וירביצנה. ולא נהגו כן:

כדי בקור. כשיעור שהטבח בודק ומבקר את סכינו. ואין הלכה כר״ש:

ד **ופסק את הגרגרת.** היינו עיקור. ובבהמה קאי:

תחת השני. תחת הסימן השני. שהיה תוחב הסכין בין הסימן לצואר:

החליד. כסה. ולשון חלדה, כחולדה הדרה בעקרי הבתים דמכסיא:

ופסקו. מלמטה למעלה:

נבלה. ומטמאה במשא:

טריפה. ואינה מטמאה:

ודבר אחר גרם לה להפסל. כגון אחד מן הטריפות השנויות בפרק ואלו טריפות:

ה **בידים מסואבות.** כלומר בלא נטילת ידים. דגזרו על הידים להיות שניות לטומאה. ובחולין שנעשו על טהרת הקודש מיירי, דשני עושה שלישי בהן. דאילו בחולין גרידא, אפילו היו מוכשרין בדם אין שני עושה שלישי בחולין:

לפי שלא הוכשרו בדם. שאין אוכל מקבל טומאה עד שיבוא עליו מים או אחד משבעה משקין, שהם מים יין שמן חלב ודבש דם טל:

הוכשרו בשחיטה. מגו דשריא שחיטה להך בשר מידי אבר מן החי, משויא ליה נמי אוכלא לגבי טומאה. ואין הלכה כר״ש:

ו **השוחט את המסוכנת.** כל שמעמידים אותה ואינה עומדת מחמת חוליה, הויא מסוכנת. ואפילו יש לה כח בשיניה לאכול קורות ובקעיות של עץ:

עד שתפרכס. דאי לא פרכסה חיישינן שמא ניטלה נשמתה קודם גמר שחיטה:

אם זינקה. כדרך שהבהמות נופחות בגרונם והדם מקלח ומזנק בכח:

השוחט בלילה. בהמה מסוכנת שצריכה פרכוס, ולא ידע אם פרכסה, ולמחר השכים ומצא כותלי בית שחיטת הצואר מלאים דם, כשרה, מפני שזינקה. וכשיטת ר׳ אליעזר דמכשיר לה בזינוק, אמרה רבי שמעון. ואין הלכה כר׳ אליעזר:

אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה. צריכה פרכוס אם היא מסוכנת:

שפשטה ידה. בגמר שחיטה:

ולא החזירה פסולה. אם היתה מסוכנת. לפי שאין זה פרכוס אלא כן דרכה בשעת צאת נפשה. אבל גסה לאו אורחה בהכי, ובין שפשטה ולא כפפה בין שכפפה ולא פשטה כשרה:

ז **ורבי אליעזר פוסל.** אם בהמת נכרי היא. אע״ג דישראל קשחיט לה מהניא בה מחשבת נכרי, דסתם מחשבתו לעבודה זרה:

חצר כבד. יותרת הכבד:

אמר רבי יוסי קל וחומר. דלא מהניא מחשבת בעלים, הואיל וישראל שחיט לה:

ומה במקום שמחשבה פוסלת. דהיינו במוקדשים כדכתיב (ויקרא ז׳:י״ח) המקריב אותו לא יחשב, קרי ביה לא יחשוב, כלומר שלא יחשוב לאכלה חוץ לזמנו כי פגול יהיה:

אין הכל הולך אלא אחר העובד. דכתיב המקריב לא יחשב. אבל בעלים לא פסלי במחשבתן כי מקריב לה כהן.

מקום שאין המחשבה פוסלת. בגמרא מפרש למתניתין דהכי קאמר, ומה במקום שהמחשבה פוסלת במוקדשים בארבע עבודות, אין הכל הולך אלא אחר העובד. מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין אלא בשתי עבודות, אינו דין שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט. והכי פירושה, במקום שהמחשבה פוסלת במוקדשים בארבע עבודות שחיטה וקבלת הדם זריקה והולכה, באיזו מאלו שחשב על מנת לאכול מן הזבח חוץ לזמנו, פגול הוא, ואע״פ שיש בה חומרא זו אין מחשבה הולכת אלא אחר העובד. חולין לענין עבודה זרה שאין מחשבה פוסלת בהן בארבע עבודות אלא בשתיים, בשחיטה ובזריקה, דהני הוא דכתיבן, זובח לאלהים יחרם (שמות כ״ב:י״ט), בל אסיך נסכיהם מדם (תהילים ט״ז:ד׳), אבל קבלה והולכה לא כתיב בהו. והקטרה אע״ג דשייכא בעבודה זרה, מיהו לאו עבודה היא לאפסודי בהמה משום הקטר חלבה לעבודה זרה היכא דלא נשחטה ולא נזרק דמה לעבודה זרה, דהא אפילו בפנים לא מיפסיל קרבן אם חשב על אכילת בשר בשעת הקטר חלבים, וכיון שמצינו קולא במחשבת חוץ, דין הוא שנקל בזה שלא יהא הדבר תלוי אלא בשוחט. והלכה כרבי יוסי:

ח **השוחט לשם הרים וכו׳ שחיטתו פסולה.** ותקרובת עבודה זרה לא הויא ליאסר בהנאה, משום דכל הני אינן נעשים עבודה זרה, דכתיב (דברים י״ב:ב׳) אלהיהם על ההרים, ולא ההרים אלהיהם. ומיהו פסולה מלאכול, משום דדמיא לשחיטה לשם ע״ז ומחלפא בה. ודוקא שאמר לשם הרים לשם

גבעות, אבל אם אמר למלאך הממונה על ההרים ועל הגבעות, הרי זו זבחי מתים ואסורה בהנאה:

לשם דבר כשר. שחיטה סתם:

ט **אין שוחטין לתוך ימים.** שלא יאמרו לשרו של ים הוא שוחט:

ולא לתוך הכלים. שלא יאמרו לזרוק דמה לעבודה זרה קא עביד:

עוגה. גומא. לשון עוגיאות לגפנים במועד קטן [פ״א מ״א]:

עוגה של מים. דוקא עכורים, אבל צלולין לא. שמא יאמרו לפרצוף פניו הנראה במים הוא שוחט:

ובספינה. יכול לשחוט על גבי כלים והדם שותת ויורד לתוך הים. שהרואה אומר כדי שלא ללכלך הספינה הוא עושה:

אין שוחטין לגומא כל עיקר. ואפילו בבית. וטעמא דגומא, מפני שהוא חק המינים:

אבל עושה גומא. בגמרא מפרש דהכי קאמר, אין שוחטים לגומא כל עיקר. והרוצה לנקר חצרו כיצד הוא עושה, עושה מקום חוץ לגומא ושוחט והדם שותת ויורד לגומא:

יחקה את המינים. יחזיק ידיהן בחקותיהם. יחקה לשון חק:

י **השוחט.** חולין בחוץ:

לשם עולה. כיון דעולה באה בנדר ונדבה הרואה אומר עכשיו הוא מקדיש ושוחטה לעולה וקדשים בחוץ מותרים. הלכך גזור רבנן עלה ופסולה. וכן שלמים [וכו׳]:

אשם תלוי. בא על ספק חיוב כרת. כגון שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן אכל. אשתו ואחותו עמו במטה ובא על אחת מהן ואין ידוע על איזו מהן בא, מביא אשם תלוי להגן מן היסורים עד שיוודע לו אם חטא ודאי מביא חטאתו. ומתניתין ר׳ אליעזר היא דאמר [כריתות כ״ה ע״א] מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, שבכל יום עומד בספק חטא ולבו נוקפו שמא חטאתי. ונמצא שדבר הנידר ונידב הוא:

לשם פסח. ופסח נמי מקרי דבר הנידר ונידב, הואיל והוא עשוי להפרישו כל ימות השנה ולהניחו עד זמנו, אמרי קא שחיט שלמים בחוץ ואכיל להו:

ורבי שמעון מכשיר. דלא חייש למראית העין:

אשם ודאי. כגון אשם גזילות, מי שנשבע לשקר על כפירות ממון. ואשם מעילות, ואשם שפחה חרופה. ועל שם שאשם תלוי בא על ספק קרי להני אשם ודאי:

לשם בכור לשם מעשר. מידע ידעי אינשי דשקר הוא, דבכור ומעשר קלא אית להו ומידע ידעי מקמי הכי, דאילו ההוא שעתא לאו בני אפרושי נינהו דנימא השתא קמקדיש להו:

זה הכלל. לאתויי אם אמר הריני שוחט לשם עולת נזיר, שהיא פסולה. דמהו דתימא ליכא למיחש לחורבא, דמידע ידעי דהא לא נדר, קמ״ל דמימר אמרי דלמא נדר בצנעא זה שלשים יום שהוא סתם נזירות ובשלשים יום לא מנכרא מלתא לשכניו:

ושאינו נידר ונידב. לאתויי עולת יולדת, שאם אמר לשם עולת יולדת בפירוש, כשרה. ואפילו לשם אשה שאינה חייבת קרבן לידה. ומהו דתימא הואיל ואין אותה אשה חייבת קרבן לידה לא היתה זו אלא נדבה, קמ״ל דאימר שמא הפילה, דמפלת אין לה קול ונמצא קרבן זה חובה ולא נדבה ולפיכך שחיטתו כשרה:

פרק ג

א **אלו טרפות.** ניקב הושט. שני עורות יש לו לושט, החיצון אדום והפנימי לבן. אם ניקב זה בלא זה כשרה, נקבו שניהן אפילו זה שלא כנגד זה, טרפה. וכל נקב במשהו:

ופסוקת הגרגרת. לרחבה ברובה. ואינה טריפה עד שיפסק רוב החלל. ועובי התנוך אינו משלים לרוב. ודוקא כשנפסקה לרחבה הוא דפסולה ברובה, אבל לארכה של קנה, אפילו לא נשתייר בה אלא חוליא אחת למעלה לצד הראש וחוליא אחת למטה סמוך לכנפי ריאה, כשרה, לפי שכל זמן שהבהמה מושכת צוארה יותר הסדק מתמעט ואינו נראה:

ניקב קרום של מוח. שני קרומים יש למוח, העליון דבוק לעצם הגולגולת, והשני הסמוך למוח. אם ניקב העליון והשני הסמוך למוח קיים, כשירה. ניקב השני הסמוך למוח אע״פ שהעליון קיים, טרפה, ואע״פ שלא ניקב העצם:

ניקב הלב לבית חללו. שני חללים יש ללב, הגדול לצד ימין הבהמה, וחלל קטן לצד שמאל. אם ניקב הלב במשהו והגיע הנקב לאחד משני אלו

החללים, טרפה. וכן אם ניקב בסחוס שבלב העשוי כעין ביב והוא קרוי קנה הלב, טרפה:

נשברה השדרה. חוליות השדרה:

ונפסק החוט. כמין חוט לבן יוצא מן המוח ועובר על פני אורך השדרה כולה, וקרום דק מקיף את החוט. ואם נפסק רוב הקיפו של קרום זה ברחבו, היינו נפסק החוט וטריפה, ואפילו לא נשברה השדרה, אלא אורחא דמלתא נקט, דרוב פסיקת החוט על ידי שבירת השדרה הוא:

ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום טריפה. עד שישתייר כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה משם, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. ואם נשתייר בה פחות משני זיתים בשני מקומות הללו, או אפילו יותר משני זיתים ושלא בשני מקומות הללו, טריפה:

הריאה שניקבה. שני קרומים דקים יש לריאה, ניקב זה בלא זה, כשרה. ניקבו שניהן והרוח יוצא כשנופחים אותה, טריפה. ומטעם ריאה שניקבה נאסרו כל הסירכות שבריאה כשהם במקום דעבידי לאינתוקי, לפי שאין סירכא בלא נקב, שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב ונקפה ונעשה קרום. וכשהסירכות במקום דלא עבידי לאינתוקי, כגון אונא באונא כסדרן, זו מגינה על זו וחוזרת לבריאותה ואין הנקב מתגלה, אבל כשהם במקום דעבידי לאינתוקי, הקרום מתפרק והנקב מתגלה:

או שחסרה. כגון שחסרה אחת מחמש אונות שיש לריאה. ואם נחסרה אחת משלש האונות של צד ימין, יש אומרים שהענוניתא משלמת וכשרה. ואם חסרה הענוניתא עצמה, יש מכשירין, דאין זה חסרון, שהרבה בהמות אין להם ענוניתא. כך מוכח בגמרא:

עד שתנקב לבית הסמפונות. קנוקנות קטנות המתפשטות בתוך הריאה כולן שופכין לסימפון הגדול. ולבית הסמפונות דתנן, כלומר לסמפון הגדול שכל הסמפונות שופכים לו. ואין הלכה כרבי שמעון:

ניקבה הקיבה. נקב מפולש לתוך חללה בכל שהוא:

ניקבה המרה. הכיס שלה. למקום שאין הכבד סותמתה:

ניקבו הדקין. בני מעים. למקום שאין דקים אחרים סמוך לנקב להגין עליו. אבל הדרא דכנתא דאנקיב לחבריה, חבריה מגין עליה:

כרס הפנימי. כל הכרס כולו קרוי כרס פנימי ונקובתו במשהו. כרס החיצונה, בשר החופה את רוב הכרס והוא קרום עב עובר על כל החלל מן החזה ועד הירכים. והכרס מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה. ורובו תחת אותו קרום. ונקרע ברובו דקאמר, היינו שרואים כמה יש מן הקרום כנגד אותו רוב הכרס ואם נקרע שם רוב מה שיש מן הקרום כנגד הכרס, טריפה. ואם ממקום שהכרס כלה ולמטה נקרע אותו קרום, כשרה:

הגדולה טפח. בשור גדול אם נקרע טפח, טריפה, אע״ג דלא הוי רובה. ובעגל קטן מטרפא ברובה, אע״ג דלא הוי טפח. והלכה כרבי. יהודה:

המסס ובית הכוסות. סוף הכרס עשוי ככובע וקרוי בית הכוסות, והמסס מחובר בו, וסביב לחבורן כשבאים להבדילן יש דופן לזה ודופן לזה, ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה, והמא. כל נכנס מבית הכוסות להמסס ומן המסס לקיבה ומהקיבה לדקין:

שניקבו לחוץ. שהנקב נראה מבחוץ. כגון שניקבו או זה או זה שלא במקום חבורן. לאפוקי אם נקבו במקום חבורן דכשר, לפי שדופן המסס מגין על נקבי בית הכוסות, ודופן בית הכוסות מגין על נקבי המסס:

נפלה מן הגג. ושחטה מיד, טריפה, אם לא הלכה ברגליה אחר נפילתה. דחיישינן שמא נתרסקו אבריה. ואם הלכה מלא קומתה, כשרה ואינה צריכה בדיקה. ואם עמדה ולא הלכה ושחטה, צריכה בדיקה. וכן אם שהתה מעת לעת אחר שנפלה ושחטה, אע״פ שלא הלכה ולא עמדה, כשרה וצריכה בדיקה. ובדיקה זו בחלל הגוף בפנים לראות אם נתרסקו אבריה. ובית הרחם וכן הסימנים אין בהם משום ריסוק אברים:

נשתברו רוב צלעותיה. עשרים ושתים צלעות גדולות שיש בהן מוח יש לבהמה, אחד עשר מכאן ואחד עשר מכאן. נשתברו שש מכאן ושש מכאן, או אחד עשר מכאן ואחד מכאן, זהו נשתברו רוב צלעותיה. והוא שנשברו מחציין כלפי השדרה, לפי ששם חיותה, ולא מחציין לצד החזה:

ודרוסת הזאב. שמכה בצפרניו בבהמה ומטיל בה ארס ושורפה. ואין דריסה אלא ביד, אבל לא ברגל. ואין דרוסה אלא מדעת. ודרוסה שאמרו, צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, וכגון ספק דרסה או שראה שדרסה ואין מקום הדריסה ניכר מבחוץ, צריכה בדיקה גבה וכריסה וצדיה וכל שכנגד בני מעיים. ואם האדים שם בשר, טריפה. ואם ודאי דרוסה היא, בודק כנגד מקום הדריסה ורואה אם האדים הבשר, טריפה, ואם לאו כשרה:

דרוסת הזאב בדקה. אבל בגסה לא אלים זיהריה למקלייה:

ודרוסת ארי בגסה. וכל שכן בדקה. ורבי יהודה לפרושי מלתיה דת״ק אתי ולאו לאפלוגי עליה. והלכה כמותו:

הנץ. אשפרוי״ר בלע״ז:

בעוף הדק. יונים וצפורים:

דרוסת הגס. אשטו״ר:

בעוף הגס. אווזים ותרנגולים:

זה הכלל. לאתויי שבעה מיני טרפות שלא הוזכרו במשנה ואלו הן. [א׳], קולית הירך שקפץ ממקומו מן החור שבעצם האליה שהוא תחוב בו, והוא דאיעכול ניביה. [ב׳], לקתה אפילו בכוליא אחת, וכל שכן בשתיהן. והוא דמטיא לקותא למקום חריץ של כוליא. [ג׳], טחול שניקב נקב מפולש במקום עבה שבו. ואם נשתייר בו כעובי דינר זהב, כשר. [ד׳], סימנים שנדלדלו ברובן, כלומר שנתלשו בכמה מקומות ומחוברים כאן מעט וכאן מעט. [ה׳], נעקרה צלע מעיקרה. דדוקא נשתברו תנן במתניתין דבעינן רובא, אבל נעקרה צלע אחת מעיקרה עד חצי חוליותה, טריפה. [ו׳], גולגולת שהוכתה מכות רבות על גולגולתה ולא נפחתה ולא ניקב הקרום, אם רובה נחבסה דהיינו נתרוצצה, טריפה. [ז׳], ובשר החופה את רוב הכרס ברובו, נמי איכא למאן דאמר דתנא מייתי ליה בזה הכלל. ולא הוזכר בפירוש במשנה, לפי שאינם מפרשין הכרס החיצונה ששנוי במשנה שהוא בשר החופה את רוב הכרס כדפרישנא לעיל. וכן מייתי תנא בזה הכלל בהמה שנחתכו רגליה האחרונים מן הארכובה ולמעלה, טריפה. וחסרון בשדרה, שאם חסרה חוליא אחת, טריפה. וגלודה, שנפל עורה והופשטה כולה, או מחמת שחין או מחמת מלאכה, טריפה. וחרותה, שצמקה ריאה שלה ונעשית כחריות של דקל מחמת פחד שהבעיתה אדם, דדוקא בידי שמים תנן לקמן שהיא כשירה משום דהדרא בריאה, אבל לא בידי אדם. וכל הני טרפות רבינהו תנא בזה הכלל:

כל שאין כמוה חיה. שלקתה מכה. שאין בהמה לקויה דוגמתה יכולה לחיות:

ב **ניקבה הגרגרת.** בלא חסרון איסר כדמפרש. ואם ניקבה נקבים הרבה מפולשים ואין בהן חסרון, רואין אם כשיצטרפו יש בכולן שיעור רוב גרגרת, טריפה, ואם יש באותן נקבים חסרון או שחסרו ממנו רצועות ארוכות, רואין אם כשיצטרף כל מה שחסר יעלה יותר משיעור איסר, טרפה, ואם כאיסר או פחות, כשרה. וכן הלכה:

או שנסדקה. והוא שישתייר בה בקנה למעלה ולמטה כל שהוא:

נפחתה הגלגולת. העצם נפחת ורואים אנו שלא ניקב קרום של מוח:

ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית. והוא שיהיה כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא מעורה:

זה לתוך זה. שסמוכין הן ודופנן של שניהם אדוקים זה לזה ובאמצעיתן הן שופכין זה לזה. ואם חזרו וניקבו במקום אדיקת דפנותיהם ואין הנקב נראה לחוץ אלא זה לתוך זה, כשרה, דהא להדדי נמי שפכי:

ניטל הטחול. לא שנו אלא ניטל, אבל ניקב במקום עביו ולא נשתייר בו כעובי דינר זהב טריפה, כדמפרישנן לעיל:

ניטלו הכליות. בין שניטלו שתיהן בין שניטלה אחת מהן, כשרה. ולא שנו אלא ניטלו, אבל הכוליא שהקטינה מחמת חולי, בדקה עד כפול, בגסה עד כענבה בינונית, טריפה. ואם מלאה מים סרוחים, טריפה. מים זכים, כשרה:

ניטל לחי התחתון. מעל הבשר והסימנים מחוברין בבשר. ולא שנו אלא שיכולה לחיות על ידי הלעטה ששופכים המאכל לתוך פיה. אבל אינה יכולה לחיות על ידי הלעטה, טריפה:

ניטלה האם. היא הרחם, מטרי״ץ בלע״ז, שהעובר מונח בה:

וחרותה בידי שמים. שצמקה הריאה שלה ויבשה כחריות של דקל מקול רעם וברק [צ״ל וראיית ברק], כשרה. ובידי אדם, כגון שהבעיתה אדם או שאר כל הבריות כגון שאגת אריה וקול שחל, טריפה. והיכי ידעינן אם בידי שמים וכשרה אם בידי אדם וטריפה. בקיץ מביא כלי חרס לבנים וממלאן מים קרים ומניח הריאה בתוכם מעת לעת, אי הדרא בריא, בידי שמים היא וכשרה, ואי לא הדרא בריא, בידי אדם היא וטריפה. ובחורף מביא כלי חרס שחור, שאינו מזיע כמו הלבן ואין המים מצטננים בו. ויש מפרשים שמביא כלי נחושת, וממלאן מים פושרים ומניח הריאה בתוכן מעת לעת, אי הדרא בריא כשרה, ואם לאו, טריפה:

הגלודה. שהופשט עורה מעליה. אם נשאר בה עור כרוחב סלע על פני השדרה כלה שנמצאו חוליות השדרה כולן מחופים, הרי זו כשרה. ואם נפשט ממנו רוחב סלע על פני כל השדרה, אע״פ שכל שאר עורה קיים, טריפה. וכן פסק הלכה:

ג **הכתה חולדה על ראשה.** שנשכה בשיניה. דאילו ביד, יש דריסה לחולדה בעופות וכל כנגד החלל מטרפא ביה:

מקום שעושה אותה טריפה. שיש לחוש שמא ניקב קרום של מוח. וכיצד הוא עושה, מכניס ידו לתוך פי העוף ודוחק אצבעו למעלה, אם המוח מבצבץ ויוצא בידוע שניקב הקרום וטריפה:

ניקב הקורקבן. והוא שיהיה הנקב בבשר הקורקבן ובכיס שבתוכו שהמאכל עובר בו, דהיינו שיהיו נקובים הכיס והבשר זה כנגד זה. אבל קורקבן שניקב וכיס שלו קיים, או אפילו ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כשרה:

ונחמרו בני מעיה. כווצו מחמת האור ונהפכו מראיתן. לשון מעי חמרמרו:

ירוקים פסולים. הכי קאמר, אברים שדרכן להיות אדומים, כגון הלב והכבד והקורקבן שדרכן להיות אדומים באווזין ותרנגולים ותורים ובני יונה וכיוצא בהן, אם נשתנו ונעשו ירוקים מחמת האור, פסולים, ואם נשארו אדומים כמו שהיו, כשרים. והוא הדין הדקים שדרכן להיות ירוקים. אם נשתנו מברייתן ונהפכו אדומים, פסולים. וכן עופות המים שהלב והכבד והקורקבן שלהם ירוקים, אם נפלו לאור והאדימו, פסולים. שכל שנשתנו מראיתן מחמת האור, פסולים. ושיעור שינוי המראה, במשהו כמו שהנקב במשהו:

דרסה. אדם ברגליו:

או שטרפה בכותל. שהכה בה בכותל:

או שרצצתה בהמה. דאיכא למיחש להני תלתא משום ריסוק איברים. ועדיין מפרכסת:

אם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה. ובעיא בדיקה כדכתבינן לעיל גבי בהמה. שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף. יתר עליהן העוף, אלו השנויין במשנה:

ד **ניקבה הגרגרת או שנסדקה.** נקובת הגרגרת וסדיקתה בעוף, כנקובת הגרגרת וסדיקתה בבהמה. וכבר פירשנו לעיל. ואם ניקבה נקב שיש בה חסרון, אם החסרון הוי כשיעור רוב חלל הקנה של אותו העוף, טריפה ואם לאו, כשרה:

הזפק. הוא סמוך לושט. וכל הנמשך עם הושט כשהעוף מושך צוארו דינו כושט ונקובתו במשהו, ושאר הזפק אם ניקב כשר:

רבי אומר אפילו ניטל. ואין הלכה כרבי:

יצאו בני מעיה. לא שנו אלא שבשעה שהכניסן לתוכו לא הפך עליונו לתחתונו או עגולה זו למעלה מכמות שהיתה שהחליף זו למעלה וזו למטה. אבל הפך בהן, טריפה, שכיון שנהפך אחד מהם אינו יכול לחיות:

נשתברו גפיה. עצמות הכנפים. ודוקא נשתברו, אבל שמוטת גף בעוף, טריפה, חיישינן שמא ניקבה הריאה. לפי שהריאה נחבאת בין הצלעות וקרום הבשר רך ודק בין צלע לצלע וכששומט גפה מתנתקת הריאה עם הגף:

נשתברו רגליה. מן הארכובה ולמטה, או אפילו למעלה ולא יצא העצם לחוץ. אבל יצא לחוץ, תנן בבהמה המקשה דהוי טריפה, ושם נפרש:

נמרטו כנפיה. היינו נוצה גדולה שעל כל גופה:

נוצה. היא הדקה שעל הבשר שאין לה קנים, דחשיב לה כגלודה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה **אחוזת הדם.** שאחזה דם וחלתה:

והמעושנת. שנכנס עשן בגופה:

והמצוננת. חולי מחמת צינה. ורמב״ם פירש אחוזת הדם שגבר עליה הדם, והמעושנת שגברה עליה הליחה השחורה, והמצוננת שגברה עליה הליחה הלבנה. ולא הזכיר הליחה הרביעית שהיא האדומה, לפי שאינה מצויה כל כך בבהמות:

הרדופני. סם המות דבהמה. וכן צואת התרנגולים, הבהמות האוכלות ממנה מתות:

מים הרעים. מים מגולים:

סם המות. דבר שהוא סם המות לאדם ואינו סם המות לבהמה:

ו **הדורס.** האוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע מה שהוא אוכל. ויש שפירשו, שאינו ממתין לבעל חי עד שימות אלא אוכלו מחיים:

אצבע יתירה. זו אצבע הגבוהה שאחורי האצבעות:

וקרקבנו נקלף. הכיס שבתוך הקורקבן נקלף מבשר הקורקבן. ולא שיהיה כל עוף טהור צריך לכל הסימנים הללו, אלא סימן אחד בלבד די, ובלבד שנדע בו שאינו דורס ואוכל. והגאונים כתבו שמסורת בידם שאין מכשירים עוף הבא בסימן אחד ואע״פ שידוע לנו בו שאינו דורס ואוכל, אלא אם כן היה אותו סימן שקורקבנו נקלף ביד, אבל אם אינו נקלף ביד אע״פ שיש לו זפק או אצבע יתירה מעולם לא התירוהו:

החולק את רגליו. כשמעמידו על החוט נותן שתי אצבעותיו מכאן ושתים מכאן:

טמא. בידוע שהוא דורס:

ז **ובחגבים.** זהו סימן טהרתם:

כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים ויש לו קרסולים. הם שני רגלים ארוכים לבד הארבע. והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם, כשהוא רוצה

לקפוץ מתחזק בהם:

רבי יוסי אומר ושמו חגב. אע״פ שיש בו ארבעה סימנים הללו אינו כשר, אא״כ ידוע ששמו חגב. וכן הלכה:

כל שיש לו סנפיר וקשקשת. אפילו אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, או שיש לו עכשיו ועתיד להשירן בשיוצא מן המים, מותר:

וסנפירין הפורח בהן. ששט בהן על פני המים:

פרק ד

א **בהמה המקשה.** כו׳ מותר באכילה. העובר כולו ואפילו מקום חתך של אבר. דאם הוציא ידו ולא החזירה צריך להניח ממה שבפנים לצד החיצון ולחתכו, שמקום החתך הבדלת החיצון והפנימי אסור, מפני שהוא עומד על שפת הרחם. אבל החזירה אין צריך לחתוך לצד פנים, אלא מצמצם וחותך ומקום חתך מותר. דמאי טעמא נאסר האבר כשיצא לחוץ, משום ובשר בשדה טריפה, בשר שיצא חוץ למחיצתו שהוא לו שדה, טריפה. מה טריפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר, אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו היתר. ומקום חתך לא יצא חוץ למחיצתו, הלכך מותר כשהחזירה קודם שחיטה דקרינן ביה בהמה בבהמה תאכלו:

הרי הוא כילוד. ותו לא מהני ליה שחיטת אמו, וצריך שחיטה לעצמו אם נמצא חי. ואם נמצא מת הרי הוא כנבילה:

חותך מעובר שבמעיה. והניח החתיכה בתוכה, מותר בשחיטת הבהמה ולא נאסר משום אבר מן החי:

מן הטחול ומן הכליות. של בהמה עצמה:

אסור באכילה. ואע״פ שהניחו בבהמה לא הותר בשחיטתה. ולהכי נקט טחול וכליות, משום דמידי דלא מיטרפא בהו הוא:

ב **המבכרת המקשה לילד.** בפטר רחם שלה. מותר לחתוך אבר אבר כשהוא יוצא ראשון ראשון:

ומשליך לכלבים. דכל כמה דלא נפק רוביה לא קדיש:

יצא רובו. כאחד, וחתכו:

הרי זה יקבר. דביציאת הרוב חלה קדושה עליו, דקרינן ביה אשר יולד:

ונפטרה מן הבכורה. שהבא אחריו אינו בכור. בין שיצא ראשון אבר אבר ובין שיצא רוב כאחד, דהא שני לאו פטר רחם הוא:

ג **בבהמה טהורה טהור.** מקל וחומר, ומה אם הועילה לו מחיצת אמו להתירו באכילה בשחיטתה אע״פ שהוא מת, לא תועיל לו כשהיא חיה לטהרו מלטמא. ובהמה טמאה מנלן, דאמר קרא (ייקרא י״א) וכי ימות מן הבהמה, זו בהמה טמאה. אשר היא לכם לאכלה, זו בהמה טהורה. איתקש בהמה טמאה לבהמה טהורה, מה בהמה טהורה עוברה טהור, אף בהמה טמאה עוברה טהור:

רבי יוסי הגלילי אומר בטמאה טמא. ומפיק ליה מקרא דכתיב (שם ה׳) או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה, וכי נבלת בהמה טמאה מטמאה ונבלת בהמה טהורה אינה מטמאה. אלא איזה, זה עובר שבטמאה טמא, ובטהורה טהור מקל וחומר. ובטמאה טמא דליכא קל וחומר ולא דרשינן הקישא. ואין הלכה כרבי יוסי:

החיה טמאה טומאת שבעה. ומדרבנן, גזירה שמא יוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור והרי הוא כילוד ומטמא והחיה סבורה שעדיין הוא במעיה ואתי לטהורי. אבל ברועה שהושיט ידו למעי בהמה דקתני מתניתין טהור, ליכא למגזר הכי, מפני שרחם של בהמה גלוי וכי מפיק חזי ליה:

והאשה טהורה עד שיצא הולד. דאשה מרגשת בעצמה כשמוציא ראשו חוץ לפרוזדור ולא אתי לטהורי:

ד **הבשר טהור.** בשר העובר טהור, שאין בהמה מקבלת טומאה מחיים:

הבשר מגע נבילה. בשר העובר מגע אבר מן החי, שהוא מטמא כנבלה:

מגע טריפה שחוטה. שהשחיטה אף על פי שאינה מתרת האבר באכילה, מטהרתו מידי נבילה. והויא כטריפה שחוטה שאינה מטמאה מן התורה אלא מדרבנן במוקדשין:

הכי גרסינן, אף שחיטת בהמה תטהר את האבר. ולא גרסינן את העובר:

לא אם טיהרה שחיטת טריפה אותה. מן הדין הוא שהרי דבר שגופה:

ומנין לטריפה ששחיטתה מטהרתה. דשמא אינה מטהרתה. ומן הדין אינה מטהרתה, שבהמה טמאה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה: ומה טמאה אין שחיטתה מטהרתה, מלטמא, דהכי תניא בתורת כהנים, לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וגו׳, כל הנוגע בהם יטמא, להביא בהמה טמאה

שלא תטהרנה שחיטתה:

תאמר בטריפה שהיתה לה שעת הכושר. דכיון דחל עלה תורת שחיטה, תו לא פקעה מינה והויא בכלל שאר צאן ובקר:

טול לך מה שהבאת. טול מכאן ראיה זו שהבאת:

הרי שנולדה טריפה מן הבטן מנין. שתטהרנה:

שיש במינה שחיטה. הלכך לא נפקא מכלל צאן ובקר. אבל בן שמונה חי שנולד מבהמה חיה אין לנו במה לטהר אפילו נשחט, לפי שאינו בכלל בקר וצאן. והלכה כחכמים:

בן שמונה חי. אם נולד ושחטו:

אין שחיטתו מטהרתו. מידי נבלה, שאין שחיטה מועלת בבן שמונה. אלא כשהוא במעי אמו ניתר בשחיטת אמו:

ה **ומוציא את דמו.** דחלבו בלבד הוא דשרי. כדתניא בתורת כהנים, כשהוא אומר חלב ושתי כליות באשם שאין צריך לומר דמקל וחומר הוה ילפינן לה, ומה שלמים שאין כל מינן טעון אליה, הרי הן טעונים חלב ושתי כליות. אשם שכל מינו טעון אליה, אינו דין שיטענו חלב ושתי כליות, ומה תלמוד לומר, אלא לומר לך מה חלב ושתי כליות האמור באשם מוצא מכלל שליל, שאינך יכול לומר חלב שליל הנמצא באשם יקריב, שהרי אין אשם בא נקבה, אף כל אפילו בקרבנות הבאים נקבה, חלב האמור בהן מוצא מכלל שליל. וכיון דאין חלב שליל קרב בכל הקרבנות, שרי באכילה. אבל דמו לא גרע מדם האיברים דקיימא לן במסכת כריתות דם האיברים עובר בלא תעשה:

טעון שחיטה. דחדשים גרמי לשוייה בהמה באנפי נפשה ולא אתרבי מכל בבהמה תאכלו:

וחייב באותו ואת בנו. שלא ישחטנו ביום ששחט את אמו:

וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו. דחדשים ולידה גרמי:

ר׳ שמעון שזורי כו׳ לדברי חכמים כיון שהלך על גבי קרקע טעון שחיטה מדרבנן, דאתי לאחלופי לאכול בהמה בלא שחיטה. ור׳ שמעון שזורי מתיר אפילו לאחר שהפריס על גבי קרקע. והלכה כחכמים:

קרעה. לבהמה בלא שחיטה:

ו **בהמה שנחתכו רגליה.** האחרונים:

מן הארכובה ולמטה. שלש עצמות בירך, התחתון הוא עצם הנחתך עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ואותה רכובה נקראת ארכובה הנמכרת עם הראש, ובלשון לע״ז קורין אותו פרק יינוקל״ו, ובערבי דוקב״א. ולמעלה הימנה עצם האמצעי וצומת הגידים בתחתיתו סמוך לפרק ארכובה הנמכרת עם הראש. והעליון היא קולית התחובה באליה. והפרק שבין סוף הקולית לראש העצם האמצעי ניכר ונראה בגמל כשהוא רובץ יותר מבשאר בעלי חיים. ומן הארכובה ולמטה דקתני במתניתין שהיא כשרה היינו מתחלת הארכובה הנמכרת עם הראש ולמטה. ומן הארכובה ולמעלה דהיינו מסוף העצם האמצעי שהוא מקום צומת הגידים, בכל מקום שנחתך הרגל משם ולמעלה טריפה:

וכן שניטל צומת הגידין. אפילו לא נחתך הרגל שלא נשבר העצם אלא שניטל צומת הגידים, טריפה. כך פירשו קצת אמוראים משנה זו בגמרא. ושיטה זו תפסו רבותי עיקר והורו שבכל מקום שתחתך הרגל למעלה מהארכובה התחתונה שקורין בלע״ז ינוקל״ו בין במקום צומת הגידין בין למעלה מצומת הגידין, טריפה. אבל רמב״ם ורב אלפס רבו תפסו עיקר הפירוש האחר, שמפרש מן הארכובה ולמטה כשרה מן הארכובה ולמעלה פסולה, דהכי קאמר, למטה מארכובה העליונה שהוא הקולית התחובה באליה, ולא למטה מיד הסמוך לו אלא למטה מעצם האמצעי כולו דהיינו בעצם התחתון, ודאי כשרה. למעלה מן הארכובה דהיינו בקולית, ודאי טריפה כל מקום שיחתך. וכן שניטל צומת הגידין, כלומר, ובעצם האמצעי יש מקום שהיא טריפה כגון בצומת הגידין, ויש מקום שהיא כשרה כגון למעלה מן הצומת. ואל תתמה היאך אי פסיק לה למעלה מן הצומת בעצם האמצעי כשרה, וכשתשפיל לחתכה בצומת טריפה, שאין אומרים בטרפות זו דומה לזו, שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיתה, ולא נאסרה בהמה זו מפני שהיא חתוכת רגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידין, שחתיכתן היא מכלל הטרפיות. ומקום צומת הגידין הוא מתחיל מן המקום שהן נראים קשין ולבנים עד המקום שיתחילו להתרכך ולהתאדם:

צומת הגידים. הם שלשה חוטים לבנים בבהמה צמותים ומחוברים יחד, אחד עבה ושנים דקים. ואם ניטל האחד העבה לבדו אין זה ניטל צומת הגידים, שהרי נשארו שנים. ואם ניטלו שנים הדקים ממקומם מותרת, שהרי האחד העב גדול משניהם והרי לא ניטל כל הצומת אלא מיעוטם. ואם נחתך רובו של כל אחד מהן, טריפה. ואין צריך לומר אם נחתכו כולן או ניטלו כולן. ובעוף הם ששה עשר חוטים לבנים. אפילו לא נחתך אלא רובו של אחד מהן, טריפה:

נשבר העצם. למטה מן הארכובה במקום שאין עושה אותה טריפה:

אם רוב הבשר קיים. דהיינו שעור ובשר חופים רוב עביו ורוב היקפו של שבר. דזמנין דמשכחת ליה זה בלא זה כגון שמרחיב מצד אחד ומיצר מצד אחר. שאין העצם עגול, הלכך בעי לתרוייהו:

שחיטתו מטהרתו. לאבר המדולדל. ומותר אפילו באכילה:

ואם לאו. שאין עור ובשר חופים את רובו, אין שחיטתו מטהרתו. ואע״ג דבהמה מותרת הוי אבר אסור משום ובשר בשדה טריפה, כדאמרינן [דף ע״ג] להביא אבר ובשר המדולדלים. ואם נשבר העצם מן הארכובה ולמעלה במקום שעושה אותה טריפה, אם רוב בשר קיים, אבר ובהמה מותר. ואם לאו, אבר ובהמה אסור. ודין העוף כדין בהמה לדבר זה:

ז **שליא.** כמין כיס שהעובר מונח בתוכו:

נפש היפה. שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס:

תאכלנה. ולא אמרינן אבר מן החי הוא, אלא גם היא ניתרת בשחיטת האם:

ואינה מטמאה. דלא חשיבא אוכל:

ולא טומאת נבילות. אם מתה הבהמה:

מטמאה טומאת אוכלין. אם נגעה בטומאה, דמחשבה משויא ליה אוכל. אבל טומאת נבילות לא, דלאו בשר הוא אלא כשאר אוכל בעלמא הוא:

אסורה באכילה. ואע״ג דלא נפק אלא פורתא ופשיטא דכל מיחוי הולד לא היה שם, מכל מקום חיישינן שמא באותו מקצת יצא ראש הולד והרי הוא כילוד:

[הכי גרסינן] סימן ולד באשה. וסימן ולד בבהמה. המבכרת. זהו פטר רחם שלה:

ישליכנה לכלבים. שאין קדושה בה. דאע״ג דאין שליא בלא ולד, הכא רובא לאו בת מקדשא היא, דדילמא נקבה הוות או נדמה הוה ולא קדיש:

ובמוקדשין. כגון בהמת שלמים שהפילה שליא:

תקבר. דכיון דאין שליא בלא ולדש קדשה, דבין זכר ובין נקבה דנפיק מבהמת הקדש קדיש:

בפרשת דרכים. מקום שהדרכים מתפרשים לשנים. ודרך המנחשים לקברה שם כדי שלא תפיל עוד:

דרכי האמורי. ניחוש. וכתיב לא תעשה כמעשיהם:

פרק ה

א **אותו ואת בנו.** האם והבן, או האם והבת. אבל האב עם הבן או עם הבת אינו אסור, דאותו ואת בנו משמע מי שבנו כרוך אחריו, יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו:

בין בארץ בין בחוצה, לארץ. איידי דבעי למתני בין בחולין בין במוקדשים, תנא נמי בארץ ובחוצה לארץ, אע״ג דלא איצטריך, דחובת הגוף היא וחובת הגוף נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ:

בפני הבית. בזמן שבית המקדש קיים:

ושלא בפני הבית. דסלקא דעתך אמינא הואיל ובענינא דקדשים כתיב, בפני הבית ננהוג שלא בפני הבית לא ננהוג, קמשמע לן:

בחולין ובמוקדשים. בין ששניהם חולין או שניהם מוקדשים, בין שאחד מהן חולין והשני מוקדשים. ומנלן דנוהג במוקדשים, דכתיב (ויקרא כ״ב:כ״ז) שור או כבש או עז כי יולד וגו׳ יהיה לקרבן אשה, וכתיב בתריה ושור או שה אותו ואת בנו וגו׳:

בחוץ. חוץ לעזרה:

שניהם כשרים. משום דבעי למתני סיפא שניהם פסולים תנא רישא שניהם כשרים:

והשני סופג את הארבעים. משום לאו דאותו ואת בנו. ולא שנא שחט את האם תחלה, ולא שנא שחט את הבן תחלה. לא שנא שחטינהו חד גברא, ולא שנא תרי גברי:

הראשון חייב כרת. משום שחוטי חוץ. אבל השני פטור מן הכרת דכיון דנשחטה אמו שוב אינו ראוי הבן לישחט היום בפנים, דפסול משום מחוסר זמן, שאינו ראוי לשוחטו ולהקריבו היום ואין חייב משום שוחט בחוץ אא״כ ראוי לפנים, דכתיב (ויקרא י״ז:ד׳) ואל פתח אהל מועד לא הביאו, הראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ, ואי לא לא:

ושניהם סופגים את הארבעים. הראשון משום שוחט בחוץ, דכל חייבי כריתות לוקין. והשני משום לאו דאותו ואת בנו:

חולין בפנים שניהם פסולין. משום חולין שנשחטו בעזרה:

והשני סופג. משום אותו ואת בנו. אבל משום חולין בעזרה, אזהרת עשה היא (דברים י״ב:כ״א) כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקירוב מקום:

קדשים בפנים כו׳ השני סופג. משום אותו ואת בנו:

ופסול. משום מחוסר זמן:

ב חולין וקדשים בחוץ. דוקא נקט הראשון חולין והשני קדשים. וכן כל השנויין במשנה דוקא נקט להו:

והשני סופג. משום אותו ואת בנו:

קדשים. בתחלה, ואח״כ חולין בחוץ:

השני כשר. באכילה. ואיידי דתנא פסול תנא כשר:

ושניהם סופגים. ראשון משום שוחט חוץ, ושני משום אותו ואת בנו:

חולין וקדשים בפנים שניהם פסולים. ראשון משום חולין שנשחטו בעזרה, ושני משום מחוסר זמן:

והשני סופג. משום אותו ואת בנו:

חולין בחוץ ובפנים. הראשון בחוץ והשני בפנים:

קדשים בחוץ ובפנים הראשון בכרת. משום שוחט בחוץ:

ושניהם פסולים. ראשון משום שנשחט בחוץ, ושני משום מחוסר זמן:

ושניהם סופגים. ראשון משום שוחט חוץ, ושני משום אותו ואת בנו:

קדשים בפנים ובחוץ. השני סופג משום אותו ואת בנו. ומשום שוחט חוץ לא לקי, דמחוסר זמן הוא ואינו מתקבל בפנים:

ג פרת חטאת. פרה אדומה. דלאו לאכילה היא:

ושור הנסקל. לאחר שנגמר דינו. דקיימא לן דאסור בהנאה אפילו שחטו:

ועגלה ערופה. דסבירא ליה דנאסרת מחיים ואפילו שחטה אסורה. ובגמרא מסיק דפרת חטאת ועגלה ערופה אינה משנה. דשניהן הויא שחיטתן שחיטה ראויה, וצריך להסירן מן המשנה דלא פטר בהו ר׳ שמעון:

וחכמים מחייבין. האי דמחייבי חכמים בשוחט לעבודה זרה, לא שנו אלא ששחט ראשון לע״ז ובא שני ושחט לשלחנו לאכול, אבל ראשון לשלחנו ושני לע״ז, דבהך שחיטה בתרייתא דמיחייב עלה משום אותו ואת בנו אתי נמי דין קטלא עלויה, פטור ממלקות, דקם ליה בדרבה מיניה, דתרתי לא עבדינן ביה. ופעמים שאפילו שחט ראשון לשלחנו ושני לע״ז חייב, כגון דאתרו ביה משום אותו ואת בנו ולא אתרו ביה משום ע״ז, דכיון דלא אתרו ביה משום ע״ז לא מיקטל, ולוקה משום אותו ואת בנו. והלכה כחכמים:

ונתנבלה בידו. שלא מדעת:

והנוחר. שתוחב הסכין בנחיריו וחותך:

והמעקר. שעוקר הסימנים ממקום חיבורן ואינו שוחטן:

פטור. ואפילו. לרבנן. ולא דמיא לשחיטה דלעיל, דהתם שחיטה מעליא איכא ודבר אחר גורם לה ליפסל, אבל הכא ליכא שחיטה כלל:

איזה שלקח ראשון ישחוט ראשון. אם באו לב״ד, שבא האחד לשחוט וחבירו מעכב עליו ואומר אני צריך יותר ממך, אנו אומרים להם הלוקח ראשון ישחוט, שעל מנת כן לקח, שאילו לא מכרה בעל הבית לשני ועכבה לעצמו היה הלוקח שוחט. שכך שנינו בתוספתא, הלוקח מבעל הבית הוא קודם לבעל הבית, שעל מנת כן לקח:

ואם קדם השני זכה. שהקדים בעצמו כדי שלא יבוא לידי איסור, ויש לו ריוח שאוכל היום בשר:

סופג שמונים. דעל כל בן ששוחט עובר בלאו:

סופג את הארבעים. דאין כאן שחיטת איסור אלא אחת:

שחטה ואת בתה ואח״כ את בת בתה. יש כאן שני אותו ואת בנו:

שחטה ואת בת בתה. אין כאן עדיין איסור. **ואח״כ שחט את בתה.** ויש בשחיטה זו שני איסורים, אותו ואת בנו משום אמה, ובנו ואותו משום בתה של

זו שכבר נשחטה:

סופג ארבעים. דחד לאו הוא וחדא התראה וחד מעשה:

סומכוס אומר סופג שמונים. דסבירא ליה לסומכוס דמיחייב בהתראה אחת ובלאו אחד שתי מלקיות. והוא הדין לרישא דקתני שחט שני בניה ואח״כ שחטה סופג ארבעים, לסומכוס סופג שמונים. וכך היא בתוספתא, שחט חמשה בניה ואח״כ שחטה סומכוס אומר משום ר״מ חייב משום חמשה לאוין:

בארבעה פרקים בשנה. דרך ישראל לעשות סעודות בארבעה פרקים הללו, וסתם הלוקח בהמה אינו לוקח אלא לשחוט מיד, לפיכך המוכך בהמה לחבירו ומכר תחלה אמה או בתה בו ביום, צריך שיאמר לשני דע לך שהיום מכרתי אמה לשחוט או בתה מכרתי לשחוט, שמא כבר נשחטה:

ביום טוב האחרון של חג. היו מרבים בשמחה מפני שרגל בפני עצמו הוא וחביב עליהן. והאי דלא חשיב ערב יום טוב ראשון של חג, משום דכולי עלמא טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה:

אף ערבי יום הכיפורים בגליל. ולא ביהודה ובשאר ארצות, שלא היו אוכלים ערב יום הכיפורים אלא בשר עוף ודגים כדמוכח בבראשית רבה גבי ההוא חייטא דזבן נונא:

בזמן שאין לו ריוח. הפסק בינתיים, שמכר האם היום:

אבל יש לו ריוח. שמכר את הראשונה אתמול והשניה היום:

אין צריך להודיעו. שאני אומר אתמול שחטה הראשון. פירוש אחר, בזמן שאין לו ריוח שהוא נחפז ומהיר לקנות שמראה שרוצה לשחוט היום. אבל יש לו ריוח שאינו נחפז בקנייתו, אינו חייב להודיעו, דשמא לצורך יום אחר הוא קונה. ורבי יהודה לפרושי מלתיה דת״ק אתי ולא לאפלוגי עליה:

ומודה ר׳ יהודה. אע״פ שלקח זה היום וזה למחר. ולפירוש השני, אף על פי שאינו נחפז ומהיר לקנות:

את האם לחתן ואת הבת לכלה. אורחא דמלתא נקט, דאורח ארעא לעשות סעודה טפי בבית החתן מבבית הכלה, הלכך האם לחתן שהיא גדולה, והבת שהיא קטנה לכלה:

ד **משחיטין את הטבח בעל כרחו.** שאם קיבל דינר מלוקח ליתן לו בדינר בשר:

אפילו שור שוה אלף זוז. שוחטו בעל כרחו, אף על פי שאין לו לוקחים לשאר הבשר. לפי שדבר תורה מעות קונות ומעת שקיבל המוכר הדינר קנה הלוקח הבשר. ולא תקנו חכמים שמשיכה קונה ולא מעות אלא גזירה שמא יאמר לו מוכר לקונה נשרפו חטיך בעליה. דאי מוקמת להו לפירי באחריות הלוקח משנתן המעות, אי מתרמי דליקה בבית המוכר שהפירות שם לא טרח לאצולינהו. אבל לאחר שמשך מסתמא ממטי להו לביתיה. ובארבעה פרקים אלו העמידו חכמים דבריהם על דין תורה שהמעות קונות:

לפיכך אם מת מת ללוקח. ומפסיד לדינר שהרי ברשותו מת:

אינו כן. דבעינן משיכה וכל זמן שלא משך חוזר בו הטבח:

ה **יום אחד האמור באותו ואת בנו כו׳** לפי שפרשת אותו ואת בנו סמוכה לקדשים, דכתיב ירצה לקרבן אשה, וסמיך ליה אותו ואת בנו. ובקדשים לילה הולך אחר היום, דכתיב (ויקרא ז׳:ט״ו) ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר, אלמא לילה שלאחריו קרוי יום קרבנו עד הבוקר. יכול אף זה כן [נאמר כאן יום אחר] ונאמר במעשה בראשית יום אחד וכו׳:

פרק ו

א **כיסוי הדם כו׳** משום דבעי למתני בחולין אבל לא במוקדשין, נקט לכולהו:

במוקדשין. חטאת העוף ועולת העוף. וכן קדשי בדק הבית אם עבר ושחטן אין טעונים כיסוי:

ונוהג בחיה ובעוף. למעוטי בהמה. דלא תימא בהמה בכלל חיה. ונפקא לן מדכתיב בבכור בעל מום (דברים ט״ו:כ״ג) על הארץ תשפכנו כמים, מה מים אינן טעונין כיסוי אף דם בהמה אינו טעון כיסוי:

במזומן. עוף הגדל בבית:

ונוהג בכורי. בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא וטעונה כיסוי אם בהמה ואינה טעונה כיסוי:

ואין שוחטים אותו ביו״ט. משום דלמא בעי כיסוי, ומספיקא לא מחללינן יום טוב:

ואם שחטו ביו״ט אין מכסין את דמו. ואפילו היה לו עפר מוכן או אפר. שמא יאמר הרואה, חיה ודאי הוא ולפיכך כסה דמו ביו״ט, ויבוא להתיר חלבו:

ב **רבי מאיר מחייב.** דסבר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה:

וחכמים פוטרים. דסברי לאו שמה שחיטה. והלכה כחכמים:

ג **ואחרים רואין אותם.** דבכהאי גוונא שחיטתן כשרה:

חייבים לכסות. אותן אחרים שרואים חייבים לכסות. כדתנן לקמן, שחט ולא כסה וראהו אחר חייב לכסות:

פטור מלכסות. ר׳ מאיר קאמר לה, דסבר שחיטת חרש שוטה וקטן בינן לבין עצמן נבילה גמורה היא הואיל ורוב מעשיהן מקולקלים. ורבנן פליגי עליה דר׳ מאיר בין אירשא בין אסיפא, אלא דנטרי ליה עד דאסיק למלתיה והדר פליגי עליה, וסברי רבנן דספק נבלה היא, לא נבלה ודאית, הלכך לענין כיסוי חייבים לכסות, ואין שוחטים אחריהן אותו ואת בנו דשמא שחיטה מעלייתא היא. והלכה כר׳ מאיר:

ד **שחט חיה יכסנה ואחר כך ישחוט את העוף.** דכתיב (ויקרא י״ז:י״ג) חיה או עוף, הפסיק זה מזה, להטעין כיסוי לכל אחד ואחד. ורבנן סברי, האי או מיבעי ליה לחלק, דאי לאו או הוה אמינא אין צריך כיסוי אא״כ שחט שניהם. והכל מודים דלענין ברכה אינו מברך אלא ברכה אחת. ואין הלכה כרבי יהודה:

וראהו אחר חייב לכסות. דכתיב בפרשת כיסוי הדם, ואומר לבני ישראל, מצוה זו תהא על כל בני ישראל:

כסהו הרוח חייב לכסות. ולא שנו אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות:

ה **נתערב ביין.** שהוא אדום ואין מראה הדם ניכר בו:

רואין אותו. יין כאילו הוא מים. ואם היה מראית דם ניכר במים כשיעור זה, חייב לכסות:

נתערב בדם בהמה. דלאו בר כיסוי הוא, ורובו דם בהמה:

או בדם החיה. בדם היקז של חיה:

רואין אותו. שאינו טעון כיסוי כאי, לו הוא מים. ואם היה הדם הזה של שחיטת חיה ועוף ניכר בו, חייב לכסות:

אין דם מבטל דם. ואפילו אין מראית דם ניכרת במים כמות דם בהמה זה, אין דם החיה בטל. דקסבר ר׳ יהודה מין במינו לא בטל. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ו **דם הניתז.** על גבי הכותל:

אימתי. לפרושי קא אתי ולא לאפלוגי:

ז **ובחול הדק.** כל שאין היוצר צריך לכתשו:

חרסית. שחיקת חרסין:

ומגופה. כיסוי של חרס שעל פי החבית:

דבר שאין מגדל בו צמחים אין מכסים בו. וסיד וחרסית ולבינה ומגופה שכתשן דתנן לעיל שמכסין בהן, אע״ג דאין מגדלים צמחין, הואיל ומעיקרא קודם שנעשית בהן מלאכה היו מגדלים צמחים, מכסין בהן. והאי כללא דרבן שמעון בן גמליאל לאו דוקא, דהא נסורת של חרשים דקה ונעורת של פשתן אמרינן בברייתא דמכסין בהן, אף על גב דאינן מגדלין צמחין. ואפר מכסים בו משום דאקרי עפר דכתיב (במדבר י״ט) מעפר שריפת החטאת. וכן מכסים בשחיקת הזהב דכתיב (איוב כ״ח) ועפרות זהב לו:

פרק ז

א **גיד הנשה.** ובמוקדשים. אפילו עולה שכולה כליל, מוציא את הגיד ומשליכו על האפר הצבור במזבח הקרוי תפוח, ואינו מקריבו עם הבשר:

שאין לו כף. אין לו כף ירך דומה לשל אדם שהוא עגול, אלא הבשר שעל הקולית של עוף ברוחב הוא. ואם נמצא עוף שיש לו כף עגול, גיד הנשה שלו אסור:

ונוהג בשליל. בן תשעה חי הנמצא בבהמה:

רבי יהודה אומר אינו נוהג בשליל. ואין הלכה כרבי יהודה:

וחלבו. של שליל מותר. פירוש אחר וחלבו, של גיד. כלומר שומנו של גיד מותר לדברי הכל, אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור:

ואין הטבחים נאמנים. לומר נטלנוהו. מפני שטורח הוא להם לחטט אחריו. ואין הלכה כרבי מאיר:

ב **שולח אדם ירך לנכרי וכו׳** ואין חוששים שמא יראנה ישראל כששולחה לו ויחזור ויקנה אותה מן הנכרי ויאכלנה בגידה. כיון דשלימה היא, מקומו של גיד הנשה היה ניכר אם נחטט הימנה, והלוקח מבין שלא ניטל ונוטלו:

שיטול את כולו. יחטט אחריו:

לקיים בו מצות נטילה. גוממו מלמעלה ודיו:

ג **אכלו ואין בו כזית חייב.** משום דבריה הוא, חייב בכל שהוא, כאוכל נמלה כל שהוא שחייב:

מזה כזית. מירך של ימין כזית, וכן מירך של שמאל:

אינו סופג אלא ארבעים. דסבר ר׳ יהודה אינו נוהג אלא בשל ימין, דדריש הירך המיומנת שבירך. ואין הלכה כרבי יהודה:

ד **כבשר בלפת.** רואין כאילו הירך לפתות והגיד בשר, ואילו היה נותן טעם בשר כשיעור הגיד, בלפתות [כשיעור] הירך, אסור. דשיעורים הלכה למשה מסיני, וגמירי דבהכי משערים, אף על פי שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר. והא מתניתין אדחיא לה ואינה הלכה. דקיי״ל אין בגידין בנותן טעם, דבין נתבשל ובין נמלח ובין נצלה, משליכו ומותר. ודוקא בו, אבל שומנו יש בו בנותן טעם, ואם לא נטל שומנו אוסר. ונותן טעם האמור במין במינו שאין אדם יכול להבחינו, משערין אותו בששים:

ה **גיד הנשה שנתבשל עם הגידים.** של היתר:

בזמן שמכירו. משליכו לחוץ ואין כאן אלא פליטתו:

בנותן טעם. אם יש בגיד של איסור בנותן טעם בכל אלו, כולן אסורים:

ואם לאו. שאינו מכירו, כולן אסורים. דבכל אחד יש לומר זה הוא, ולא בטיל ברובא, דכבריה הוא חשוב ובריה לא בטלה:

בזמן שמכירן. לחתיכות האיסור, משערינן בנותן טעם, ואי אין בהן כדי לתת טעם בשל היתר הרי השאר מותרות:

ואם אין מכירן. כל החתיכות אסורות. דכל אחת יש לחוש ולומר שמא זו היא. ואינה בטילה ברוב, הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים:

והרוטב מותר. אם אין בחתיכות האיסור כדי לתת טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. והלכה למעשה, באיסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא, אם תרומה היא שנתערבה בחולין, יטעמנה כהן, ואם דבר איסור הוא, יטעמנו נחתום נכרי, אם אומר שאין בתערובת טעם התרומה או טעם האיסור, הכל מותר. והימנוהו רבנן לנחתום נכרי, כיון דמלאכתו הוא לא משקר, שלא יפסיד אומנתו. ואם נתערב מין במינו דליכא למיקם אטעמא, או מין בשאינו מינו ואין כאן כהן או נכרי שנוכל לסמוך עליו, אם האיסור הוא מחלב ודם נבלות וטריפות שקצים ורמשים ובהמה ועופות ודגים טמאין וכיוצא בזה, משערים אותו בששים, אם יש ששים של היתר כנגד האיסור הכל מותר, ואם לאו, הכל אסור. וכן שומן של גיד הנשה, משערים אותו כנגד ששים של היתר. אבל כחל שנתבשל עם בשר משערים אותו בששים, וכחל מן המנין, מפני שאיסורו מדברי סופרים. וביצה שיש בה אפרוח שנתבשלה עם שאר ביצים של היתר, צריכא ששים ואחת כנגדה. ואם האיסור הוא תרומה וחלה וביכורים. אם הוא מין במינו או מין בשאינו מינו, ואין שם כהן [או נכרי] שיטעום, משערינן אותו במאה של חולין. ואם ערלה וכלאי הכרם, משערים אותן במאתים. וכל השיעורים הללו משערים בכל מה שבקדרה, ברוטב ובחתיכות ובתבלין ובקיפה, והוא הדק דק שבשולי הקדרה. וכמו שהוא בא לפנינו משערינן ליה, ולא משערין במאי דבלע קדרה מן ההיתר, לפי שאף מן האיסור נבלע ונתמעט מכמות שהיה, דאטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע:

ו **ואינו נוהג בטמאה.** שאם אכל גיד הנשה של טמאה, למאן דאמר יש בגידים בנותן טעם, לוקה משום טמאה ולא משום גיד. ולמאן דאמר אין בגידים בנותן טעם, פטור מכלום, דבטהורה עץ הוא והתורה חייבה עליו, אבל בטמאה אינו נוהג:

מבני יעקב נאסר. ועדיין טמאה מותרת להן עד מתן תורה:

אמרו לו. פסוק זה שהזהיר עליו בסיני נאמר, ועד סיני לא הוזהרו:

אלא שנכתב במקומו. לאחר שנאמר בסיני, כשבא לסדר משה את התורה כתב המקרא הזה על המעשה, על כן הוזהרו בני ישראל אחרי כן שלא יאכלו גיד הנשה [לידע מאיזה טעם נאסר להם]. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ח

א **כל הבשר אסור לבשל בחלב.** יש מהן, מדברי תורה, כגון בשר בהמה. ויש מהן מדברי סופרים, כגון בשר עוף:

חוץ מבשר דגים וחגבים. שאינן לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים:

ואסור להעלותן עם הגבינה על השלחן. ואפילו בשר עוף דאיסור אכילתו מדברי סופרים אסור להעלותו עם הגבינה על השלחן. גזירה שמא יעלה גבינה עם בשר הבהמה באלפס רותח שהוא אסור מן התורה, דהיינו מבשל:

הנודר מן הבשר. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ולכל מין בשר אדם קורא בשר, חוץ מבשר דגים וחגבים:

וב״ה אומרים לא עולה ולא נאכל. ואין להקשות בית הלל היינו תנא קמא דאמר לעיל ואסור להעלותן עם הגבינה על השלחן, דיש לומר דהכי קאמר, דבר זה מחלוקת בית שמאי ובית הלל. ואין זה סתם ואח״כ מחלוקת, דב״ש במקום ב״ה אינה משנה:

אמר ר׳ יוסי כו׳ הא קמשמע לן דתנא קמא רבי יוסי היא. ומפני ששכח ולא הזכיר שמו בתחלה, הזכיר שמו בסוף, והרי הוא כאילו אמר האי דהעוף עולה ואינו נאכל דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים לא עולה ולא נאכל, ר׳ יוסי אמרה, שר׳ יוסי אומר זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

בשולחן שאוכל עליו. דאיידי דממשמשי ביה ידא אתי לאתנוחי זה על גב זה:

ב **ובלבד שלא יהיו נוגעים זה בזה.** דאי נגעי, אע״ג דצונן בצונן הוא, בעי הדחה:

שני אכסנאין אוכלים על שלחן אחד. דוקא שאין מכירין זה את זה. אבל מכירין זה את זה, אסור, שמא יטול אחד מהן משל חבירו ויאכל. והלכה כרשב״ג:

ג **טיפת חלב שנפלה.** בתוך הקדירה על אחת מן החתיכות שכולה חוץ לרוטב, ולא הגיס את הקדירה ולא כסה אותה, הרי לא נחלק טעם הטפה אלא לאותה חתיכה בלבד:

אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה. כלומר אם אין באותה חתיכה לבדה ששים לבטל הטפה, מיד נאסרת החתיכה, ואוסרת חברותיה וצריך ששים כנגד כל החתיכה:

ניער את הקדירה. שהגיס בה מיד קודם שקבלה החתיכה טעם מן הטפה, דהשתא נתערבה הטיפה בכולן:

אם יש בנותן טעם באותה קדירה. כלומר אין כח בטפה לאסור כולן אא״כ יש בה טעם ליתן בכל הקדירה:

הכחל. דד הבהמה:

קורעו ומוציא את חלבו. קורעו שתי וערב וטחו בכותל. ומותר אחר כך לבשלו עם בשר בקדירה:

לא קרעו אינו עובר עליו. אם בשלו לבדו בקדירה. ומותר לעשות כן אפילו לכתחלה. אלא איידי דבעי למיתני סיפא גבי לב לא קרעו אינו עובר עליו אבל איסורא מיהא איכא, תני נמי רישא אינו עובר עליו. ואם בשלו עם בשר בלא קריעה, משערים אותו בששים וכחל עצמו מן המנין, והכחל נשאר לעולם אסור:

הלב קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו אינו עובר עליו. להיות בכרת. ובמסכת כריתות [דף כ״ב] מוקי לה בלב עוף, שאין בדמו כזית. אבל בלב בהמה חייב כרת אם אכלו ולא קרעו לאחר בשולו. אבל בשר הלב אינו נאסר שהלב חלק הוא ואינו בולע:

אינו עובר בלא תעשה. אינו יכול לבא לידי לא תעשה. כלומר אין לחוש שמא יאכלנו ויעבור עליו דאי נמי אכיל ליה אינו עובר בלא תעשה:

ד **מותר לבשל ומותר בהנאה.** דאין בו משום בשר בחלב. דתלתא גדי כתיבי גבי איסור בשר בחלב, וחד מינייהו להוציא את הטמאה, שאם בשל בשר בהמה טמאה אפילו בחלב בהמה טהורה, מותר. ובאכילה מיהא אסור, משום בשר טמא. וכן נמי תלתא בחלב אמו כתיבי, וחד מינייהו למעוטי חלב טמאה, ואפילו הבשר טהור:

פרט לחיה ולעוף ולבהמה טמאה. גדי פרט לעוף שאינו בהמה. גדי פרט לחיה, דאף על גב דחיה בכלל בהמה, אתא קרא יתירא ואפקיה. גדי ולא בהמה טמאה, ונפקא לן מדכתיב (בראשית כ״ז:ט״ז) ואת עורות גדיי העזים, וישלח יהודה את גדי העזים (שם ל״ח), כאן פירש לך הכתוב דגדי זה מעזים הוא, הא אם לא פירש, יש במשמע אף שאר בהמה, מדאיצטריך ביה לפרושי:

נאמר לא תאכלו כל נבילה. ונאמר באותו פסוק עצמו לא תבשל גדי בחלב אמו, דמשמע כל שנוהג בו איסור נבילה יש בו משום בשר בחלב. ואיכא בין רבי יוסי הגלילי ובין רבי עקיבא, דרבי יוסי הגלילי סבר חיה דאורייתא, דכל שהוא אסור משום נבילה יש בו משום בשר בחלב, חוץ מן העוף שאין לו חלב אם. ור״ע סבר, חיה לאו דאורייתא. אי נמי, עוף מדרבנן איכא בינייהו, ר׳ עקיבא דפריש אינו מן התורה, משמע הא מדרבנן יש בו איסור. אבל רבי יוסי הגלילי דלא פריש האי לישנא, שרי ליה לגמרי. והלכה כר׳ עקיבא:

ה **קיבה.** חלב הקרוש שבתוך הקיבה:

נכרי ושל נבילה. הכי קאמר שחיטת נכרי שהיא נבילה, הרי זו אסורה:

המעמיד. חלב:

בעור של קיבה. דהוא בשר:

אם יש בה. ליתן טעם בחלב הרי זו אסורה. ואם לאו, מותרת. ואע״פ שהוא מעמיד, הואיל והעור עצמו של היתר הוא ואין איסורו אלא מחמת דבר אחר שנתערב בו, לא אמרינן בהאי הכל הולך אחר המעמיד. אבל אם העמיד הגבינה בעור קיבה של נבילה, אפילו אין בה ליתן טעם בחלב, אסור, מפני המעמיד שאסור ואיסורו מחמת עצמו. ולפיכך אסרו גבינות הנכרים, מפני שמעמידין אותם בעור קיבה של נבילה. אבל הקיבה עצמה דהיינו החלב הקרוש שבתוך הקיבה, אסיקנא דלית בה איסור כלל, דפירשא בעלמא הוא. כן כתב רמב״ם. אבל רש״י כתב, וחלב הנמצא קרוש בעור הקיבה שמולחין אותה בעורה, אני הייתי נוהג היתר עד הנה, ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר, וטועה הייתי בכך, שהייתי סובר מדאמרינן [בע״ז דף כ״ט] גבי קיבת עולה, כהן שדעתו יפה גומעה חיה, שמע מינה פירשא בעלמא היא ולא מיתסרא, ולא היא, חלב גמור הוא מדתנן במתניתין כשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה, שמע מינה חלב הוא. וקיבת עולה דשריא, משום דלאו גופה הוא אלא שינקתו מאמו והוה ליה כנוס בתוך מעיה כנתון בקערה ומותר:

ו **שהחלב מועלין בו.** ואפילו קדשים קלים שהן ממון בעלים ואין בהן מעילה בחייהן, יש מעילה באמוריהן לאחר שנזרק דמן. דכתיב גבי קדשים קלים (ויקרא ג׳:ט״ז) כל חלב לה׳, ולהכי כתיב בהו לה׳ למימר דקדשי ה׳ קרינן ביה לענין מעילה:

וטמא. אם אכלו בטומאת הגוף חייב שתי חטאות, אחת משום חלב ואחת משום טומאת הגוף:

משא״כ בדם. דגבי דם כתיב (שם ז׳) על המזבח לכפר, לכפרה נתתיו ולא שיהא קרוי שלי למעול בו, שאינו עומד אלא לכפר בשבילכם. ומשום פגול אין בו, דכל שדבר אחר מתיר אותו כגון בשר קדשים שהדם מתירו לכהנים בזריקתו, וכגון עולה שדמה מתירה למזבח דאם לא נזרק דמה אין אבריה נקטרים דכתיב (שם) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה׳ והדר והקטיר החלב לריח ניחוח, אלו יש בהן משום פיגול, אבל דם דהוא גופיה מתיר הוא אין חייבין עליו משום פגול. ומשום נותר וטמא נמי אין בו דכתיב בדם תרי מיעוטי, הוא ולכם, חד למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה:

אלא בבהמה טהורה. כדכתיב (שם ז׳) מן הבהמה אשר יקריב ממנה:

פרק ט

א **העור והרוטב.** משום דתנן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע״ז) גבי שליא, ואינה מטמאה טומאת אוכלים ולא טומאת נבלות, תנא העור והרוטב. והאי דאפסקיה, משום דתנא בפרק בהמה המקשה מצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה וחייב באותו ואת בנו, תנא אח״כ אותו ואת בנו. ואיידי דאיירי ביה בשחיטה שאינה ראויה תני בתריה כסוי הדם. ואיידי דתנא בכסוי הדם ונוהג בחיה ועוף תנא גיד הנשה דנוהג בחיה ולא בעוף. ואיידי דאיירי ביה בירך שנתבשל בה גיד הנשה [בבליעת איסור], תנא כל הבשר. ובתריה הדר לענינא קמייתא דשליא, אואינה מטמאה טומאת אוכלים:

העור והרוטב. העור של בהמה שחוטה כגון פחות מכביצה בשר ועורה מחובר בה, מצטרף, מפני שהוא שומר לבשר, והשומרים מצטרפים לטומאה קלה שהיא טומאת אוכלים, דכתיב בה (ויקרא י״א:ל״ז) על כל זרע זרוע אשר יזרע, כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשין בקליפתן. ואע״ג דבההוא קרא טהור הוא כתיב ביה, טעמא משום דלא הוכשר, דסמיך ליה וכי יותן מים על זרע, דהוכשר, טמא הוא:

והרוטב. כשהיא קרושה דרך לאכלה עם הבשר, ומצטרפת להשלים שיעור כביצה. אבל אינה אוכל לקבל טומאה בפני עצמה:

והקיפה. תבלין. והן עצמן לאו אוכלים חשיבי, אבל לאצטרופי מצטרפין:

והאלל. גיד השדרה והצואר. והוא רחב ולבן וקשה וקורין לו בלע״ז קפיל״ו. ודוגמתו [באיוב י״ג] רופאי אליל כלכם. שמשנפסק אין לו רפואה להתחבר עוד, כך אתם, דבר שאין בו רפואה אתם אומרים לרפאות. אי נמי, קרי תנא אלל לבשר שפלטתו סכין, כשמפשיטין את הבהמה פעמים שהסכין פולט מן הבשר אצל העור, ולא חשיב אוכל, אבל מצטרף עם האוכל:

והקרנים והטלפים. כל שחותכן ויוצא מהם דם אצל עיקרן מלמטה שהן רכים. ומיהו באנפי נפשייהו לאו אוכלים נינהו:

מצטרפין. משום שומר:

לטמא טומאת אוכלין. להשלים שיעור כביצה. שאין אוכלים טמאים מטמאים בפחות מכביצה:

אבל לא טומאת נבילות. אם מניבלה הן, אין מטמאין, ואין מצטרפין לכזית להשלים שיעור נבילה לטמא אדם ובגדים שעליו, דכתיב (ויקרא י״א:ל״ט) הנוגע בנבלתה, ולא בעור שאין עליו כזית בשר והעור משלים לכזית, שהנוגע בו אינו טמא, לפי שאין שומר מצטרף לטומאת נבילות. וכן קיפה ורוטב לאו מין נבילה נינהו. ואלל וגידים לאו בשר הן. אבל אוכלים בעלמא הוו בהדי בשר:

כיוצא בו. [יש] שהוא מטמא טומאת אוכלים, להיות מקבל טומאה מן השרץ ומטמא אוכלין אחרים, ואינו מטמא מאליו טומאת נבילות לטמא אחרים:

השוחט בהמה טמאה לנכרי. ישראל ששחט בהמה טמאה לצורך נכרי ועודה מפרכסת, אע״ג דלא חזיא לנכרי דלא שריא שחיטה לבני נח עד שתמות, אפילו הכי הואיל וישראל שחט, שחיטה מעלייתא היא, והואיל דשחיטה שריא לגבי דישראל בבהמה טהורה, משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף בטמאה לנכרי. אבל נכרי בשחיטה לא משויא ליה מחשבתו אוכלא, דלא אשכחן שחיטה לגביה. וטמאה לישראל לא משויא ליה אוכלא, דבטלה מחשבתו:

אבל לא טומאת נבילות עד שתמות. דהא וכי ימות מן הבהמה כתיב (שם):

או עד שיתיז את ראשה. דהויא לה גיסטרא ונבילה מחיים, דחשובה מתה, ואפילו היא מפרכסת:

ריבה הכתוב לטמא טומאת אוכלים. דהא איכא כל הני דלגבי אוכלים אוכלא נינהו ונבילה לא מקרי אע״פ דשייכי בה:

האלל המכונס. האי אלל דסיפא לכולי עלמא הוי בשר שפלטתו סכין אצל העור:

המכונס. הנאסף למקום אחד. דהואיל ואחשביה לא בטיל וחשיב הבשר נבילה, וחייב עליו אם נגע ונכנס למקדש או אכל קודש. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ב **אלו שעורותיהן.** מטמאין כבשרן:

ועור חזיר של ישוב. מפני שהוא רך ואוכלין אותו:

אף עור חזיר הבר. דסבר האי נמי רכיך. ואין הלכה כר׳ יהודה:

חטוטרת של גמל הרכה. כל זמן שלא טען משאוי:

עגל הרך. כל זמן שהוא יונק:

ועור הפרסות. כשחותכין הרגלים, והוא רך:

בית הבושת. בית הרחם של נקבה:

ועור שתחת האליה. עור הזנב מתחת מקום שאין שער, מפני שהוא רך:

האנקה. ריצ״ו:

והלטאה. לויירד״א:

חומט. לומג״ה:

הלטאה כחולדה. עורה חלוק מבשרה. ואין הלכה כר׳ יהודה:

וכולן שעיבדן. כל אלו שאמרו שהן מטמאים כבשר, אם עיבדן נעשו עור ובטלו מתורת בשר וטהורין:

או שהלך בהן. ששטחן כדי להלוך בהן, שהוא קצת עיבודן:

חוץ מעור האדם. דבר תורה עור האדם לאחר שעיבדו טהור, ומה טעם אמרו עור האדם שעיבדו טמא, גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין למטה לישב ולשכב עליהן:

יש להן עורות. ואין אחד מהן שיהיה עורו מטמא כבשרו. ודלא כת״ק דחשיב ארבעה מהן שעורותיהן כבשרן. ואין הלכה כר׳ יוחנן בן נורי:

ג **בטהורה ובטמאה.** בין שהיא טהורה שחוטה והמפשיט טמא, בין שהיא נבילה טמאה והמפשיט טהור, אם מפשיטו לעשות מן העור שטיח דהיינו מצע להציע על גבי המטה או על גבי שלחן, כגון שקורע וחותך העור כולו לארכו מראש הבהמה ועד זנבה, ומתחיל להפשיט העור, הוי חבור יד להוציא טומאה מן הנבילה אם נוגע אדם טהור בעור, ולהכניס טומאה לבשר אם טהורה היא:

עד כדי אחיזה. שהן שני טפחים. וטפי מהכי לא הוי יד להכניס ולהוציא טומאה, ואם הבשר טהור ונגעה טומאה ביותר משני טפחים אלו לא נטמא הבשר, ואם הבשר נבילה ונגע טהור ביותר משני טפחים הללו לא נטמא הטהור:

ולחמת. אם לא חתך העור מתחלה לארכו אלא מפשיטו כפול לצורך חמת, מתחיל מצואר והופכו כלפי זנבה:

עד שיפשיט את החזה. הוי חבור. והנוגע בעור כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא. מפני שהחזה קשה להפשיט מכל האברים:

המרגיל. שמתחיל מרגלי הבהמה להפשיט ומפשיטו כפול לצורך חמת:

כולו חבור. מפני שהחזה לסוף הפשטו הוא לפיכך כולו חבור עד החזה, והנוגע בעור המופשט כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא:

עור שעל הצואר. מעצמו נפשט, לפיכך אינו חבור לעשות המופשט הראשון חבור כדרך שהחזה עושה:

וחכמים אומרים וכו׳ והלכה כחכמים:

ד **עור שיש עליו כזית בשר.** במקום אחד:

הנוגע בציב היוצא ממנו. רצועה ותלתול היוצא מאותו בשר ותלוי ודבוק במקצת. ובאותו ציב ליכא כזית אבל מעורה הוא לכזית:

ובשערה. שבעור כנגד אותו בשר:

טמא. דשערה הוי שומר:

מטמא במשא. שהרי נשא כזית נבילה:

ולא במגע. דאי אפשר ליגע ביחד, ושתי נגיעות אינן מצטרפות:

לא במגע ולא במשא. כדמפרש טעמא בסיפא שהעור מבטלן:

ומודה ר״ע. דאע״ג דלא הוי כזית מעורה במקום אחד, בכהאי גוונא כגון שתחב שני חצאי זיתים בקיסם, כלומר עץ דק, והסיטן, שהוא טמא. והלכה כר״ע:

ה **קולית.** כל עצם שיש בו מוח קרוי קולית. וקולית המת הנוגע בה בין סתומה בין נקובה טמא, דהא עצם כשעורה במת מטמא במגע ובמשא, כדכתיב (במדבר י״ט:ט״ז) או בעצם אדם:

וקולית המוקדשים. שהפיגול והנותר מטמאין הידים. דגזרו בהו רבנן משום חשדי כהונה ועצלי כהונה, וגזרו אף בעצמות ששמשו את הנותר:

קולית נבלה. נבילה אין עצמותיה מטמאין, דכתיב בנבלתה, ולא בעצמות. וכן שרץ. הלכך סתומים טהורים אף מלטמא במשא, וכל שכן במגע דאי אפשר לו ליגע במוח שבפנים. ואף על גב דשומר מכניס ומוציא טומאה, הני מילי בדבר שאפשר ליגע בטומאה עצמה ואפילו לא נגע בה אלא בשומר, טמא, אבל היכא דאי אפשר ליגע בטומאה עצמה אין שומר מטמא:

נקובים כל שהוא. אפילו כחוט השערה שאפשר להכניס בו חוט השערה של ראשו או זקנו והרי הוא מיטמא בכך:

מנין שאף במשא. אקולית דנבלה קאי, דשרץ אינו מטמא במשא:

ו **ביצת השרץ.** יש בשמונה שרצים שמטילים ביצים, כגון הצב והלטאה והחומט:

המרוקמת. שנוצר בה אפרוח:

טהורה. לפי שאי אפשר ליגע באפרוח שבפנים:

ניקבה כל שהוא טמאה. ואע״פ שלא נגע. שהשומר מכניס ומוציא טומאה בדבר שאפשר ליגע:

עכבר שחציו בשר. יש מין עכבר שאינו פרה ורבה אלא מעצמו נוצר מן האדמה, כאשפה המשרצת תולעים. ואם עדיין לא נשלמה בריאת העכבר אלא מצדו אחד הימני או השמאלי. הנוגע בבשר, טמא. באדמה שכנגדו, טהור:

רבי יהודה אומר כו׳ ואין הלכה כרבי יהודה:

ז **האבר והבשר המדולדלים בבהמה.** נתלש ממנה אבר דהיינו בשר וגידים ועצמות, או נתלש ממנה בשר לבדו, ועדיין הן מעורין בה במקצת. ויש הפרש בין אבר מן החי, לבשר מן החי, שהאבר מטמא אדם וכלים כנבילה, והבשר שאינו אבר, טהור מכלום, כדילפינן מקרא דכתיב (ויקרא י״א:ל״ט) וכי ימות מן הבהמה, ממקצת בהמה כגון אבר ממנה, וסיפא דקרא הנוגע בנבלתה יטמא, ומדכתיב וכי ימות משמע כעין מיתה בעינן שאינה עושה חליפין, לאפוקי בשר שעושה חליפין שאם יתלוש בשר מן הבהמה, בשר אחר עולה תחתיו:

מטמאין טומאת אוכלין. אם חשב עליהן להאכילן לנכרי, הוו אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים. דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן, אבל מקבלין טומאה מן השרץ ומטמאין בה את אחרים:

וצריכים הכשר. לבוא במים לאחר שנדלדלו, ואחר כך מקבלים טומאה לעולם:

נשחטה הבהמה. נטהרו מלטמא עוד משום נבילה. ואף על פי שאסורים באכילה משום ובשר בשדה טריפה, ידי נבילה טהרו, דאין שחיטה עושה ניפול:

הוכשרו בדמיה. לקבל טומאה בלא הכשר אחר, כדין בהמה שנשחטה ויצא ממנה דם שהוכשר בשרה באותו דם:

מתה הבהמה, הבשר שנדלדל **צריך הכשר.** לקבל טומאה מן השרץ אם לא הוכשר משנדלדל. דטומאת נבילה אין בו, דמיתה עושה ניפול ונחשב כאילו נפל אותו האבר או אותו הבשר המדולדל ואינו נעשה נבילה עמה במיתתה, אלא כאילו פירש מחיים הוא ובשר הפורש מן החי טהור:

האבר מטמא משום אבר מן החי. דמיתה עושה ניפול כדפרישנא, ואינו נעשה נבילה עמה, הלכך אינו מטמא משום נבילה. ואיכא בין אבר מן החי לאבר מן הנבילה, דבשר הפורש מאבר מן החי לא מטמא, שהרי אפילו בשר הפורש מן החי לא מטמא כל שכן בשר הפורש מאבר מן החי, ואילו בשר

הפורש מאבר מן הנבילה מטמא כבשר הפורש מן הנבילה עצמה:

ורבי שמעון מטהר. אי אפשר לאוקמי מילתיה דר׳ שמעון אהך דסיפא, דממה נפשך, אי מיתה עושה ניפול ליטמא משום אבר מן החי, ואי אינה עושה ניפול ליטמא משום אבר מן נבילה. הלכך על כרחך ר׳ שמעון אריש קאי, האבר והבשר המדולדלים בבהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן, ור׳ שמעון מטהר האבר כל זמן שמעורה. בבעלי חיים שאינו מטמא טומאת אוכלין. וטעמא דר׳ שמעון, דאמר קרא (ויקרא י״א:ל״ד) מכל האוכל אשר יאכל, אוכל שאתה יכול להאכילו לנכרי בהיתר קרוי אוכל ומטמא טומאת אוכלים, לאפוקי האבר והבשר המדולדלים שאסורים לנכרי משום אבר מן החי ומשום בשר מן החי. שאינן קרויין אוכל ואין מטמאין טומאת אוכלים. והלכה כר׳ מאיר בשתיהן:

ח **המדולדלים באדם טהורים.** דאדם כי ימות כתיב (במדבר י״ט):

מת האדם הבשר טהור. דמיתה עושה ניפול ובשר שפירש מן האדם החי טהור:

האבר מטמא משום אבר מן החי. ודין האבר שפירש מן האדם החי שהוא מטמא, כל זמן שהוא אבר שלם מטמא במגע ובמשא ובאוהל. אבל כזית בשר שפירש ממנו, או עצם כשעורה שפירש ממנו, טהור. ואבר שפירש מן המת וחזר ופירש מאותו אבר כזית בשר או עצם כשעורה, טמא:

ור׳ שמעון מטהר. באבר מן המת נמי כמו באבר מן החי. דסבר כשם שאבר מן החי בשר הפורש ממנו או עצם כשעורה הפורש ממנו טהור, הכי נמי באבר מן המת. ואין הלכה כר׳ שמעון:

פרק י

א **הזרוע והלחיים.** בארץ ובחוץ לארץ. משום דבעי למיתני בחולין אבל לא במוקדשין, תני לכולהו:

בפני הבית. בזמן שבית המקדש קיים:

ואתן אותם. בחזה ושוק כתיב. אותם מיעוט הוא, חזה ושוק אין מידי אחרינא לא:

ב **כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן.** הרי הן כמקדיש עצים ואבנים לדמיהן, ואין בהן קדושת הגוף:

ונפדו חייבין בבכורה. אם ילדו לאחר שנפדו. אבל קודם פדיון לא, דקדושת דמים מדחה מן הבכורה שאין קדושה חלה על קדושה:

וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן. אבל מקדיש תמימים ונעשו בעלי מומין ונפדו ולדן אסור כדלקמן. ובין רישא דקתני מותר ובין סיפא דקתני אסור מירי כגון דאיעבר לפני פדיונו ואתיליד לאחר פדיונו. וחלבן נמי דמקדיש תמימים ונפדו נפקא לן דאסור, דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו תזבח ואכלת בשר, תזבח ולא גיזה, ואכלת ולא לכלביך, בשר ולא חלב:

ואין עושין תמורה. אפילו קודם פדיונן. טוב מעיקרא עושה תמורה ואפילו נעשה רע אחר שהקדישו, אבל רע מעיקרו אינו עושה תמורה:

ואם מתו יפדו. ואף על פי שאינן ראויין אלא לכלבים ואנן קיימא לן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, הני כעצים בעלמא נינהו ולא נחית להו קדושת הגוף:

חוץ מן הבכור והמעשר. דאך על גב דקדם מומן להקדשן, חלה עליהן קדושה גמורה לכל דבריהם, אלא שאין כשרים ליקרב, דבכור ברחם תלה רחמנא, לא שנא תם ולא שנא בעל מום קדיש. תם קרב, ובעל מום נאכל לכהן במומו. ומעשר בהמה נמי כתיב ביה (ויקרא כ״ז:ל״ב-ל״ג) העשירי יהיה קודש לה׳ לא יבקר בין טוב לרע. טוב תם, רע בעל מום:

או מום עובר קודם להקדישן. דמום עובר כמאן דליתיה דמי:

פטורים מן הבכורה. דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו כצבי וכאיל, מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה, דהא כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך כתיב (דברים ט״ו:י״ט), אף פסולי המוקדשין שנפדו אפילו ילדו לאחר שנפדו פטורים מן הבכורה:

ומן המתנות. הזרוע והלחיים והקיבה:

ולדן וחלבן אסור. בדאיעבר לפני פדיונו ואתיליד לאחר פדיונו מיירי, כדפרישית לעיל. דאי איעבר ואתיליד לאחר פדיונו, ולד צבי ואיל הוא. ואי אתיליד לפני פדיונו, אפילו קדם מומן להקדשן נמי ולדן אסור:

והשוחטן בחוץ חייב. ואע״ג דאינן ראוין לפתח אוהל מועד דהא בעלי מומין נינהו, ותנן הראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ ושאינו ראוי לפנים אין חייבים עליו בחוץ, מוקמינן לה למתניתין בדוקין שבעין ור׳ עקיבא היא דאמר אם עלו לא ירדו, הלכך הואיל ובפנים לא ירדו, חייבין עליהם בחוץ אם שחטן קודם פדיונן:

ועושין תמורה. קודם פדיונן. דכתיב (ויקרא כ״ז:י׳) טוב ברע או רע בטוב:

ואם מתו. מעצמן:

יקברו. דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים:

ג **בכור שנתערב במאה.** מתניתין איירי בבכור שבא ליד כהן ונפל בו מום ביד כהן ומכרו לישראל במומו. דאי בבכור ביד ישראל קודם שנתנו לכהן, אמאי פוטרים את כולן ממתנות כהונה, לימא ליה כהן, אי בכור הוא כולה דידי הוא, אי לא בכור הוא הב לי מתנתאי. אבל כשכבר בא ליד כהן ומכרו לישראל במומו ונתערב במאה, פוטרים את כולן ממתנות כהונה, דכל חד וחד יכול לדחות את עצמו ולומר לכהן שלי בכור הוא שמכרו הכהן ופטור מן המתנות, דמן הבכור אין נותנים מתנות שאין קדושה חלה על קדושה:

אחד שוחט את כולן פוטרין לו אחד. שאי אפשר שלא יהא הבכור אחד מהן, ויכול לומר זה הוא:

צריך שירשום. שיעשה בו סימן. שיבינו הכל שיש לכהן או לנכרי שותפות בה:

ואם אמר, לו. אם אמר כהן לישראל פרה זו אני מוכר לך חוץ מן המתנות שבה:

פטור. ישראל מן המתנות:

אמר לו. ישראל לחבירו טבח, מכור לי בני מעיה של פרה זו:

והיו בהן מתנות. הקיבה, שהיא אחת מן המתנות:

נותנן. לוקח זה לכהן:

ואין המוכר מנכה לו מן הדמים. שהרי היה יודע הלוקח שמתנות שם, וזה לא מכר לו את הקיבה:

לקח הימנו במשקל. כך וכך הליטרא, ושקל לו הקיבה. נותנה לו לוקח לכהן, שהרי הגזילה אצלו וצריך להשיב, והטבח ינכה לו מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. ואם עבר השוחט ולא נתן מתנות מן הבהמה, לא נאסר הבשר באכילה, אבל מנדין אותו. ואפילו כהן שפטור מן המתנות אם הוא טבח ששוחט ומוכר בשוק ממתינין לו שתים ושלש שבתות, מכאן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותן לכהנים אחרים. ואם קבע בית מטבחים, אין ממתינים לו אלא מוציאין ממנו מיד, ואם לא רצה ליתן מנדין אותו:

ד **מן הפרק של ארכובה.** הנמכרת עם הראש:

עד כף של יד. עצם רחב של כתף שקורין אספלדו"ן. והן שני עצמות, העצם האמצעי דהיינו מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד מקום שכנגדו בגמל ניכר, והעצם העליון המחובר לגוף. והזרוע הימיני בלבד הוא שנותנים לכהן, דכתיב (דברים י"ח:ג') ונתן לכהן הזרוע, המיומן שבזרוע:

והוא של נזיר. כלומר, וכן זרוע בשלה האמור בנזיר, כך ניטלת:

וכנגדו ברגל שוק. האמור בשלמים נמי הוי שני עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא דהיינו כל הירך:

סובך של רגל. היינו פרק שבין הקולית ועצם האמצעי. ואין הלכה כר' יהודה:

הפרק של לחי. אצל הצדעים. וחותך כלפי מטה:

עד פיקה של גרגרת. עד שיפוי כובע שהיא פקעיתה ופתחה של קנה, דהיינו לחיים התחתונות עם הלשון. פירוש אחר, פיקה של גרגרת טבעת הגדולה של קנה שעשויה עגולה כפיקה. ופיקה היא עגולה ככדור ובתוכה נקב שתוחבות הנשים בפלך להכבידו כשטוות בו:

פרק יא

א **ראשית הגז.** כל הגוזז צאנו ואפילו גוזזן מאה פעמים נותן מן הגיזה מתנה לכהן:

נוהג בארץ ובחוצה לארץ. והאידנא נהוג עלמא כר' אלעאי, דאמר ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. דיליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה אינה נוהגת אלא בארץ אף ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. ורבותי הורו במתנות נמי דאין נוהגות אלא בארץ, דראשית הגז והמתנות שוין הן. ולא הודו להן שאר חכמי הדור:

במוקדשים. אפילו קדשי בדק הבית. משום דכתיב גז צאנך, ולא של הקדש:

נוהגים בבקר ובצאן. דכתיב (דברים י"ח:ג') אם שור אם שה:

ובמועט. אפילו לא שחט אלא אחת:

אלא ברחלות. כתיב הכא (שם) גז צאנך, וכתיב התם (איוב ל"א:כ') ומגז כבשי יתחמם, מה להלן כבשים אף כאן כבשים:

ב **ושתי צאן.** אלמא תרתי מקרי צאן:

שנאמר חמש צאן עשויות. שמעשות את בעליהן ואומרות לו קום עשה מצוה חדשה שלא היתה מצוה עליו בפחות מכן. והיינו על כרחך ראשית הגז, דכתיב ביה צאן דמשמע מרובה. דאילו בכוך כתיב בכור שור, דמשמע אפילו חד. וכן מתנות אם שור אם שה:

מנה מנה ופרס. כל אחת מנה וחצי. ובציר מהכי לא חשיב גז, שזו פחות שבגיזות:

בכל שהן. לאו דוקא, דבפחות מששים סלעים לא מחייב בראשית הגז. אלא משום דרבי דוסא יהיב שיעורא רבה, קרי תנא לשיעורא זוטא דרבנן כל שהן. והסלע משקלו כ״ד מעים, ומשקל כל מעה ששה עשר גרעיני שעורה:

כמה הוא נותן לו. הבא לחלק ראשית הגז שבידו, לא יפחות לכל כהן ממשקל חמש סלעים צמר:

מלובן. ולא שיהיה חייב הישראל ללבנו, אלא שיתן לו שיעור מן הצמר הצואי, דהיינו שאינו מלובן עד שכשילבננו הכהן יעמוד על משקל חמש סלעים צמר מלובן:

כדי שיוכל **לעשות ממנו בגד קטן.** הראוי לשירות. ומאי ניהו, אבנט. מדסמך קרא אחר ראשית הגז מיד. כי בו בחר ה׳ אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת, שמעינן מינה דהכי קאמר, תן לו מראשית גז צאנך כדי שיוכל לעשות בגד לעמוד לשרת. והקטן שבבגדים הראוי לשירות הוא אבנט, והוא נעשה מחמש סלעים צמר מלובן. וראשית הגז אין לו שיעור מן התורה. ומדברי סופרים שלא יפחות מאחד מששים. ואין חייב בראשית הגז עד שיגזוז חמש צאן, ותהיה גיזת כל אחת מחמשתן אין פחות מי״ב סלע, שאם היתה גיזת אחת מהן פחות מי״ב סלע אע״פ שחמשתן גוזזות יותר מס׳ סלעים הרי זה פטור:

עד שצבעו. בעליו קודם שנתנו:

פטור. מליתנו עוד. דקנייה בשינוי, והוה ליה כמזיק מתנות כהונה או שאכלן, דפטור:

ולא צבעו. אין זה שינוי ואכתי בעיניה הוא:

הלוקח גז צאנו של נכרי. כשהוא מחובר לצאן, פטור. דגז צאנך כתיב, והאי צאן לאו דידיה הוא, ואצאן קפיד רחמנא ולאו אגיזין דידיה:

אם שייר המוכר, המוכר חייב. דאמר ליה לוקח מתנה דכהן גבך היא:

ואם לאו הלוקח חייב. דאמר ליה מוכר מתנה דכהן לא זבני לך:

שחופות. לא שחורות ולא לבנות:

זה נותן לעצמו. הלוקח נותן לעצמו על מה שלקח, והמוכר נותן לעצמו על מה ששייר אצלו. דגיזת הלבנות טובה משל שחופות: וכן זכרים ונקבות גיזת הזכרים קשה והאי דנקבות רכיך:

פרק יב

א **שלוח הקן. אבל לא במוקדשין.** משכחת מוקדשין דאילו היו חולין היו חייבים בשלוח הקן, כגון שהיה לו עוף והקדישו כשהוא ברשותו לבדק הבית וברח ומצאו אח״כ רובץ על הקן והכירו. אי נמי, כגון שהקדיש גוזלות של שובכו למזבח לעולת נדבה ואח״כ כשגדלו אותן גוזלות ברחו ויצאו וקננו במקום אחר, דמעיקרא כי אקדשינהו דידיה הוו וחל הקדש עלייהו, והשתא דמצאן לאו מזומן הוא, ואי הוו חולין הוו מחייבי:

ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן. דכתיב כי יקרא, פרט למזומן:

שקננו בפרדס. שמרדו ויצאו מן הבית, ואינן חוזרות לבית ונעשו מדבריות. ופרדס לאו מזומן הוא מפני שיכולות לברוח:

הרדסיאות. שדרכן ליגדל עם בני אדם. ועל שם הורדוס המלך שהיה מתעסק בגידולן נקראו הרדסיאות על שמו:

ב **עוף טמא פטור מלשלח.** דכתיב קן צפור, עוף משמע בין טהור בין טמא, צפור טהור ולא טמא:

עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור. אע״ג דמינא דאפרוחים בר שלוח הוא, פטור. דקן צפור בעינן, שתהא האם המקננת טהורה:

ועוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא פטור. דאמר קרא ואת הבנים תקח לך, לך ולא לכלביך:

קורא. בערבי קורין לו שונא״ר, ובלע״ז פרדי״ז. ודרכו שהזכר רובץ על הביצים כמו הנקבה. הלכך ר׳ אליעזר מחייב לשלח הזכר. אבל בשאר עופות מודה ר״א שזכר פטור, דאם אמר רחמנא, ולא אב. ואין הלכה כר״א:

ג **בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח.** דאמר קרא רובצת, ולא מעופפת. ומדכתב רובצת ולא כתב יושבת, שמע מינה דאם כנפיה נוגעות בקן חייבת:

שנאמר שלח. לעולם משמע:

נטל את הבנים וכו' דכיון דנטל את הבנים הוי ליה קן מזומן:

ד **לוקה ואינו משלח.** אף על גב דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, הכא היינו טעמא, דסבר רבי יהודה שלח מעיקרא משמע, והכי קאמר קרא, לא תקח האם אבל מה יש עליך לעשות כשתמצא הקן, שלח תשלח את האם, ואין כאן ניתק לעשה אלא עברת עשה ולא תעשה. ואין הלכה כרבי יהודה:

אין לוקין עליה. אם קיים עשה שבה. אבל אם לא קיים העשה, כגון הלוקח אם מעל הבנים ושחטה או מתה תחת ידו, לוקה:

ה **מצוה שהיא כאיסר.** שאין בה חסרון כיס אלא דבר מועט: